

ARCHEOLOGIENOTA

SINT-NIKLAAS – PASTOOR COPSTRAAT 2018

BUREAUONDERZOEK

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

RAPPORTEN VAN ERF PUNT – CEL ONDERZOEK 91

RAPPORTEN VAN ERFPUNT – CEL ONDERZOEK 91

OPDRACHTGEVER

Stad Sint-Niklaas – Projecten openbaar domein, Industriepark Noord 4, 9100 Sint-Niklaas

PROJECT

Sint-Niklaas – Pastoor Copstraat 2018

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2018A214

UITVOERDER PROJECT

Erfpunt – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

AUTEURS

Thierry Van Neste, Marjolijn De Puydt

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Erfpunt - cel Beheer

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

Onderzoek@Erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/Erfpunt>

1. BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

1.1. VERANTWOORDING

Ter hoogte van de Pastoor Copstraat en de Pastoor Stepmanlaan zal het stadsbestuur van Sint-Niklaas een gescheiden riolering laten aanleggen. In kader hiervan zal er ook een nieuwe bufferbekken en nieuwe wegverhardingen worden aangelegd. In het kader van de geplande werkzaamheden is een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek) verplicht.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door de cel Onderzoek van Erfpunt. Het verslag van resultaten werd opgesteld door Thierry Van Neste en Marjolijn De Puydt.

1.2. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

PROJECTCODE
2018A214

WETTELIJK DEPOT
ISSN 0778-3841

BETROKKEN ACTOREN
Erkende archeoloog: Erfpunt (OE/ERK/Archeoloog/2016/00101)
Veldwerkleider: Thierry Van Neste
Assistent-archeoloog: Marjolijn De Puydt
Wetenschappelijke advisering: Erfpunt - cel Beheer

NAAM OPDRACHTGEVER:
Stad Sint-Niklaas – Projecten openbaar domein, Industriepark Noord 4, 9100 Sint-Niklaas

VINDPLAATSNAAM:
Sint-Niklaas – Pastoor Copstraat 2018 (SN PC 18)

PROVINCIE:
Oost-Vlaanderen

GEMEENTE:
Sint-Niklaas

DEELGEMEENTE:
Sint-Niklaas

PLAATS:
Pastoor Copstraat, Pastoor Stepmanlaan

TOPONIEM:
Sterreken, Bosmanhoeck Bosch

COÖRDINATEN (LAMBERT '72):
Noord: 207847,367400 m
Oost: 138060,217300 m
Zuid: 207480,958600 m
West: 137810,501400 m

KADASTRALE GEGEVENS:

Sint-Niklaas, Afdeling 6, Sectie A, percelen 15E, 15F, 15G, 15M, 15N, 15R, 15S, 16Y, 17C, 18B, 19A3, 19B3, 19C2, 19C3, 19D2, 19E3, 19F3, 19G3, 19H3, 19N2, 19P2, 19R2, 19S2, 19T2, 19V2, 19W, 19W2, 19Y, 19Z, 19Z2, 20A, 22, 23A2, 23B2, 23S2, 23X, 23Y, 23Z, 24B, 31C3, 31K2, 31W2, 31Z2, 32H2, 36D, 36H, 84N, 85Y, 87C2, 88C5, 88T4 en openbaar domein.

Kadasterplan: zie § 2.2.1.1

TOPOGRAFISCHE LIGGING:

Zie § 2.2.1.2

BEGINDATUM:

17 januari 2018

EINDDATUM:

26 juni 2018

RELEVANTE TERMEN UIT DE INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Typologie: bossen, akkerlanden, bolle akkers

Datering: Onbepaald, nieuwste tijd (19de-21ste eeuw)

Stijlen: niet van toepassing

Culturen: niet van toepassing

Materiaal: niet van toepassing

Soort: niet van toepassing

Gebeurtenis: bureauonderzoek

VERSTOORDE ZONES

Binnen het projectgebied is reeds een woonwijk aanwezig. De wijk “De Ster” werd in 1953 en 1954 ontworpen door de Gewestelijke Maatschappij voor Goedkope Woningen van Beveren-Waas (Heden: Gewestelijke Huisvestingmaatschappij Beveren). In eerste instantie werden 21 woningen ingericht. In 1969 werden de plannen opgemaakt voor de uitbreiding van de wijk met 24 wooneenheden.

In de memorie van toelichting bij het Onroerenderfgoeddecreet wordt bij verkavelingen steeds uitgegaan van een totale verstoring:

“... De rechtstreekse impact van de vergunde werken is [...] relatief beperkt, in tegenstelling tot andere stedenbouwkundige vergunningen: het gaat veelal enkel om de aanleg van wegenis en nutsleidingen. De grootste impact op de ondergrond van verkavelingvergunningen ligt evenwel in de woningen en aanhorigheden die later gerealiseerd zullen worden binnen de verkaveling. De verkavelingvergunning is echter de eerste stap in dit proces en de verkavelaar is degene die het initiatief voor de ontwikkeling neemt, waardoor dit de meest aangewezen fase is om het archeologisch onderzoek uit te voeren. Door het ontbreken van grootschalige ingrepen in de bodem

in deze fase, houden de vrijstellingen voor het bijvoegen van een bekrachtigde nota geen rekening met de aspecten rond de oppervlakte van de ingreep in de bodem”...

In het huidige geval kan eveneens uitgegaan worden van een totale verstoring van de zone die wordt ingenomen door de verkaveling. Deze is namelijk gelegen in een gebied dat gekenmerkt wordt door de historische aanwezigheid van bolle akkers, op basis van historische kaarten kan gesteld worden dat minstens het zuidelijke deel van de bestaande verkaveling door een dergelijke akker werd ingenomen. Op het digitale hoogtemodel (kaart 4) is ter hoogte van de verkaveling echter geen spoor meer van het typische reliëf dat met deze bolle akkers geassocieerd kan worden. Dit wijst duidelijk op ernstige ingrepen in de bodem die in verband gebracht kunnen worden met het bouwrijp maken van de gronden voor de verkaveling. Bij deze werken zal het archeologische vlak reeds ernstig geroerd zijn.

Na het bouwrijp maken van de gronden werd – binnen het projectgebied – een wegnis aangelegd, wat een bijkomende verstoring met zich meebracht.

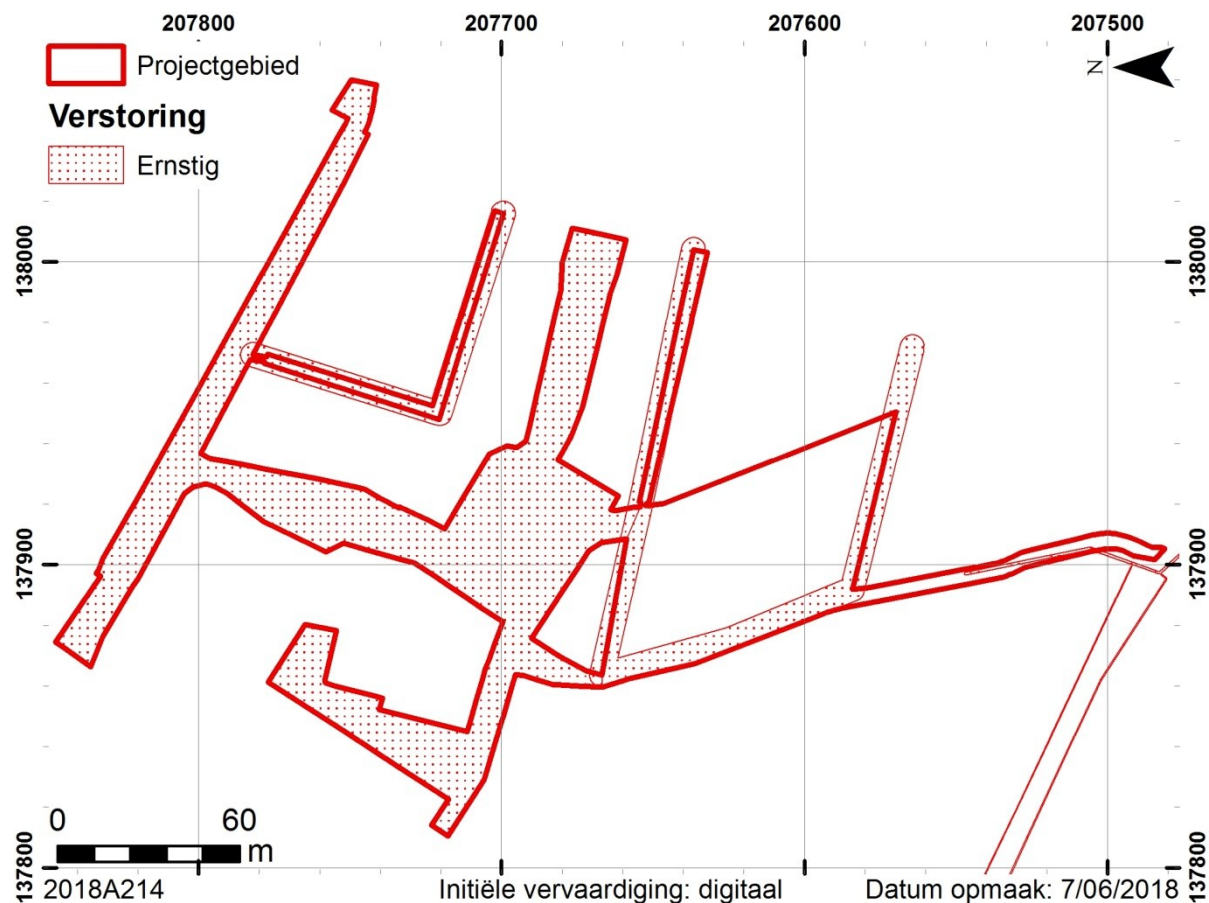
In de Pastoor Copstraat (fig. 1) werd de toplaag van het wegdek – met een dikte van 4 cm – geplaatst op een steenslagfundering type II met een dikte van 25 cm. De totale dikte van de wegnis bedraagt hier dan ook 29 cm. Naar de centrale straatgoot toe daalt het wegdek wel met 2%. Deze straatgoot is gefundeerd op 2 cm mager beton en heeft een totale dikte die iets dieper gaat dan het overige deel van de straat. De totale breedte hiervan is 60 cm. Algemeen kan gesteld worden dat de bijkomende impact van deze wegnis eerder matig was.

In de Pastoor Stepmanlaan (fig. 2) werd het wegdek geconstrueerd door twee lagen koolwaterstofbeton – met een gezamenlijke dikte van 8,5 cm – te plaatsen boven een steenslagfundering van 20 cm dikte. De totale dikte bedroeg dus 28,5 cm. Hierbij dient wel een beperkte hellingsgraad in rekening te worden gebracht, waardoor de totale dikte iets ruimer zal zijn. De aanpalende voetpaden werden eveneens gefundeerd op een steenslagfundering van 20 cm en hebben dan ook een gelijkaardige dikte. De bijkomende impact van deze weginfrastructuur kan dan ook als eerder matig omschreven worden.

Rekening houdende met de hierboven vermelde factoren kan voor de zone die wordt ingenomen door de verkaveling gesteld worden dat de ondergrond ernstig verstoord werd en dat hier geen archeologisch erfgoed meer te verwachten is.

Aangezien het projectgebied gelegen is in een zone die gekenmerkt wordt door het historische voorkomen van bolle akkers, dient ter hoogte van de historische perceelgrenzen steeds

rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van de bolle akkergrachten. Zoals reeds veelvuldig vastgesteld werd bij archeologisch onderzoek in het Waasland, dient ook in deze zones geen archeologisch erfgoed meer verwacht te worden. Op basis van historische kaarten kan vermoed worden dat deze bolle akkers enkel voorkwamen in het zuidelijke deel van het projectgebied. Zoals reeds aangegeven, kan voor de bestaande verkaveling echter uitgegaan worden van een totale verstering.

Kaart 1. Overzicht van de versterkte zones binnen het projectgebied.

1.3. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Binnen het projectgebied werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het ligt niet binnen een vastgestelde archeologische zone of in een gebied waar geen archeologie te verwachten is.

1.4. OMSCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.4.1. Vraagstelling

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 15456,79 m², hierbij zal meer dan 1000 m² versterkt worden.

Artikel 5.4.1 van het decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 stelt dat het bij *aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de*

ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones verplicht is om een bekrachtigde archeologienota zoals vermeld in artikel 5.4.8 van datzelfde decreet toe te voegen aan een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem.

In het kader van het bureauonderzoek:

- Wordt het plangebied afgebakend en beschreven;
- Worden reeds verstoorde en reeds onderzochte zones in kaart gebracht;
- Worden de gekende aardkundige en ecologische kenmerken geïnventariseerd;
- Worden de gekende archeologische en historische waarden en indicatoren geïnventariseerd en ingeschat;
- Wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor een stedenbouwkundige vergunning of verkavelingvergunning wordt aangevraagd, de uitvoeringswijze van deze werken en de potentiële impact ervan op het bodemarchief.

Om de eventuele archeologische waarde van het onderzochte gebied in te schatten, wordt informatie verzameld over minstens volgende aspecten, op basis van alle relevante bronnen:

- De bewoningsgeschiedenis;
- De landschapshistoriek;
- De topografie;
- De geologie;
- Het bodemgebruik;
- De vegetatie;
- De aanwezige erfgoedwaarden;
- De historische ingrepen.

Tijdens het bureauonderzoek zal getracht worden om een antwoord te bieden op volgende onderzoeksvragen:

- Wat zijn de gekende landschappelijke en aardkundige gegevens?
- Wat is het historisch landgebruik? Welke invloed kan dit hebben gehad op de bewaring van eventueel archeologisch erfgoed?

- Zijn er gekende archeologische waarden aanwezig binnen of in de omgeving van het projectgebied?
- Wat is de kans dat archeologische sites aanwezig zijn binnen het projectgebied?
- Indien archeologisch erfgoed verwacht wordt:
 - o Hoe kan zich dit manifesteren?
 - o Zijn er indicaties voor de diepte waarop het archeologisch erfgoed zich kan bevinden?
- Wat is de impact van de geplande werken op eventueel archeologisch erfgoed? Welke maatregelen dienen dienaangaande genomen te worden?

De resultaten van de analyses worden op plannen weergegeven. De resultaten van deze studies moeten toelaten een gemotiveerd advies te formuleren of er al dan niet verder archeologisch vooronderzoek moet uitgevoerd worden, inclusief de methodiek daarvoor.

1.4.2. Randvoorwaarden

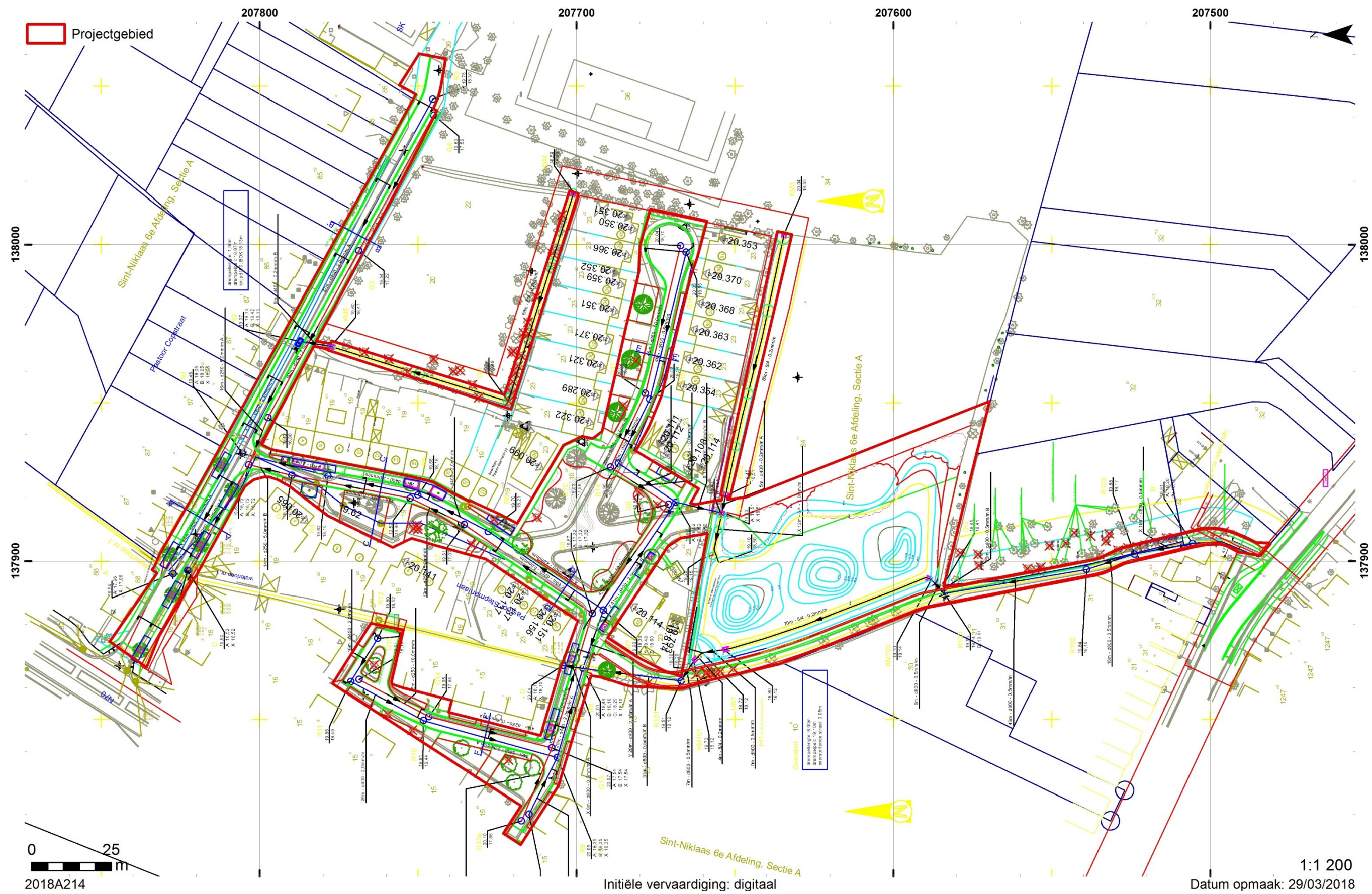
Voor het bureauonderzoek werden geen randvoorwaarden voorzien.

1.4.3. Geplande werken en bodemingrepen

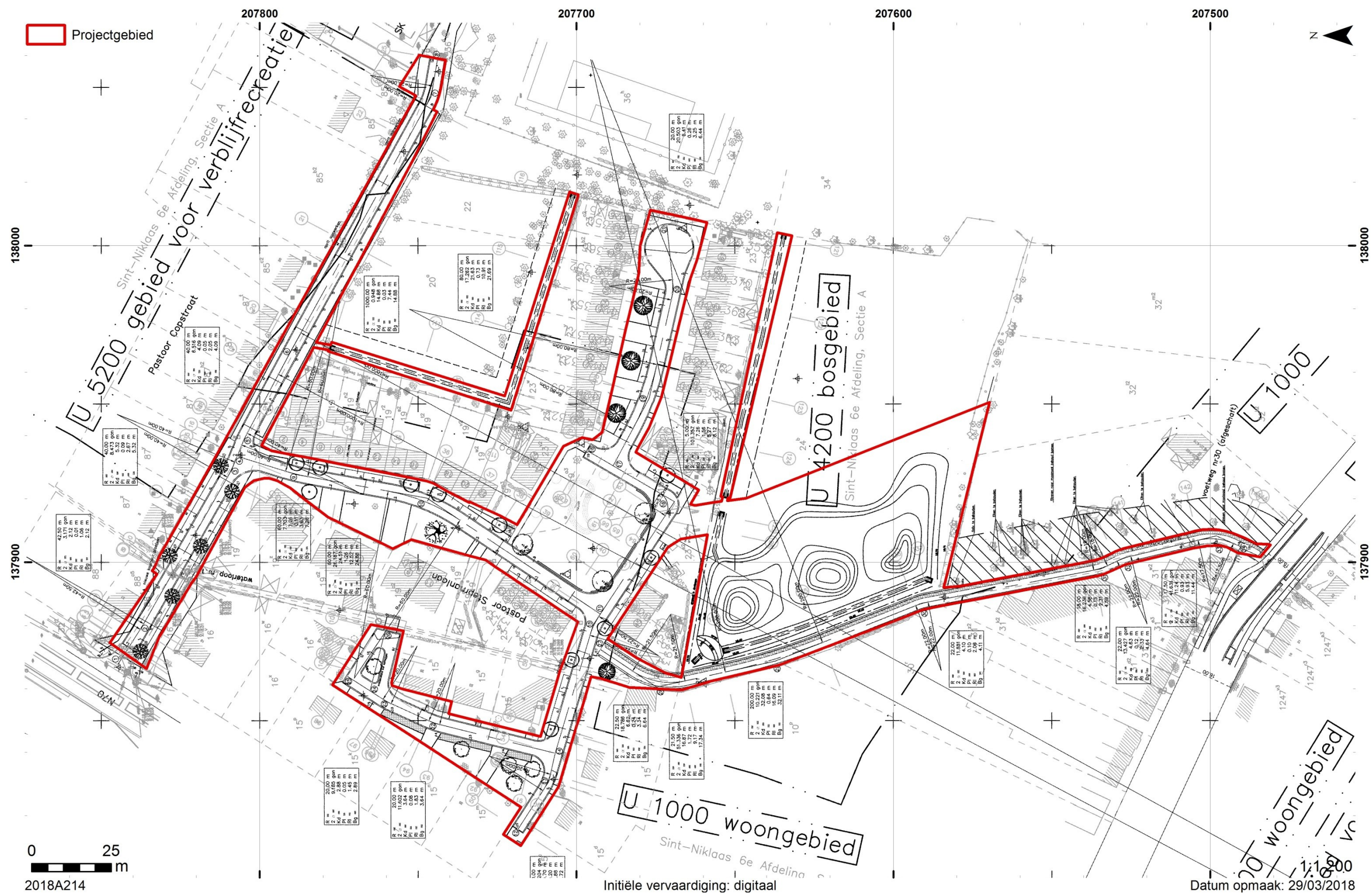
Ter hoogte van de Pastoor Copstraat en de Pastoor Stepmanlaan zal een gescheiden riolering aangelegd worden waarbij het vuilwater aansluit op de riolering van de N70. Het regenwater wordt aangesloten op de ingebuisde waterloop die doorheen de woonwijk loopt. Voor de woningen aan de rand van het bos wordt regenwater langs achteren via een gracht afgevoerd. Een deel van de waterloop tussen de Vossekotstraat en de woonwijk wordt vernieuwd. In dit deel wordt ook een bufferbekken op de waterloop aangelegd. Aldus wordt een deel van het weiland naast de voetweg/waterloop ingenomen en afgegraven. Het bufferbekken zal gemiddeld 1,40 diep zijn t.o.v. het huidige maaiveld.

Na de rioleringswerken worden nieuwe wegverhardingen aangelegd. De verstoring zal hier ca 50 cm diep zijn. Deze nieuwe wegverharding volgt een ander tracé dan huidige verhardingen teneinde de huidige versnipperde groenvakken samen te laten smelten tot grotere beter onderhoudbare gehelen. In functie van de voetbal komen er ook degelijke parkeervoorzieningen bij.

Tussen de woonwijk en de Vossekotstraat wordt de bestaande voetweg met ± 3 m verbreed zodat deze ook kan dienen als noodweg voor de brandweer.

PASTOOR COPSTRAAT (deel)

Uit te voeren werken

Grondplan

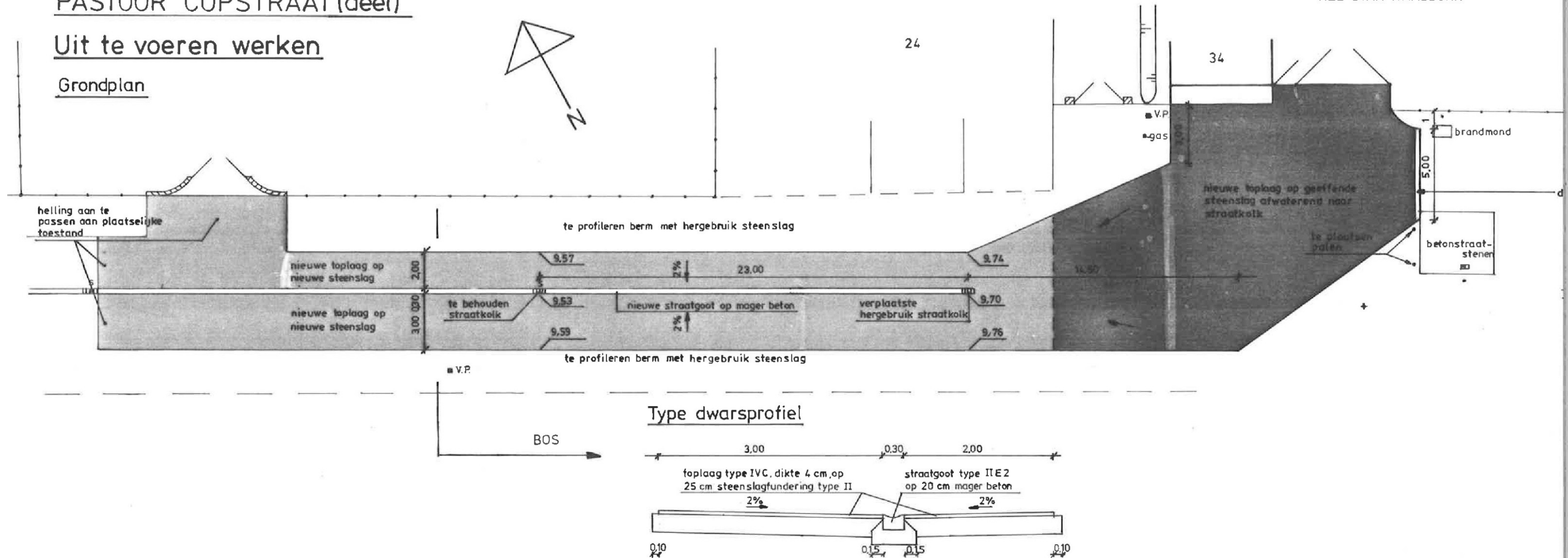

Fig. 1. Typedwarsprofiel van de Pastoor Copstraat (archief stad Sint-Niklaas).

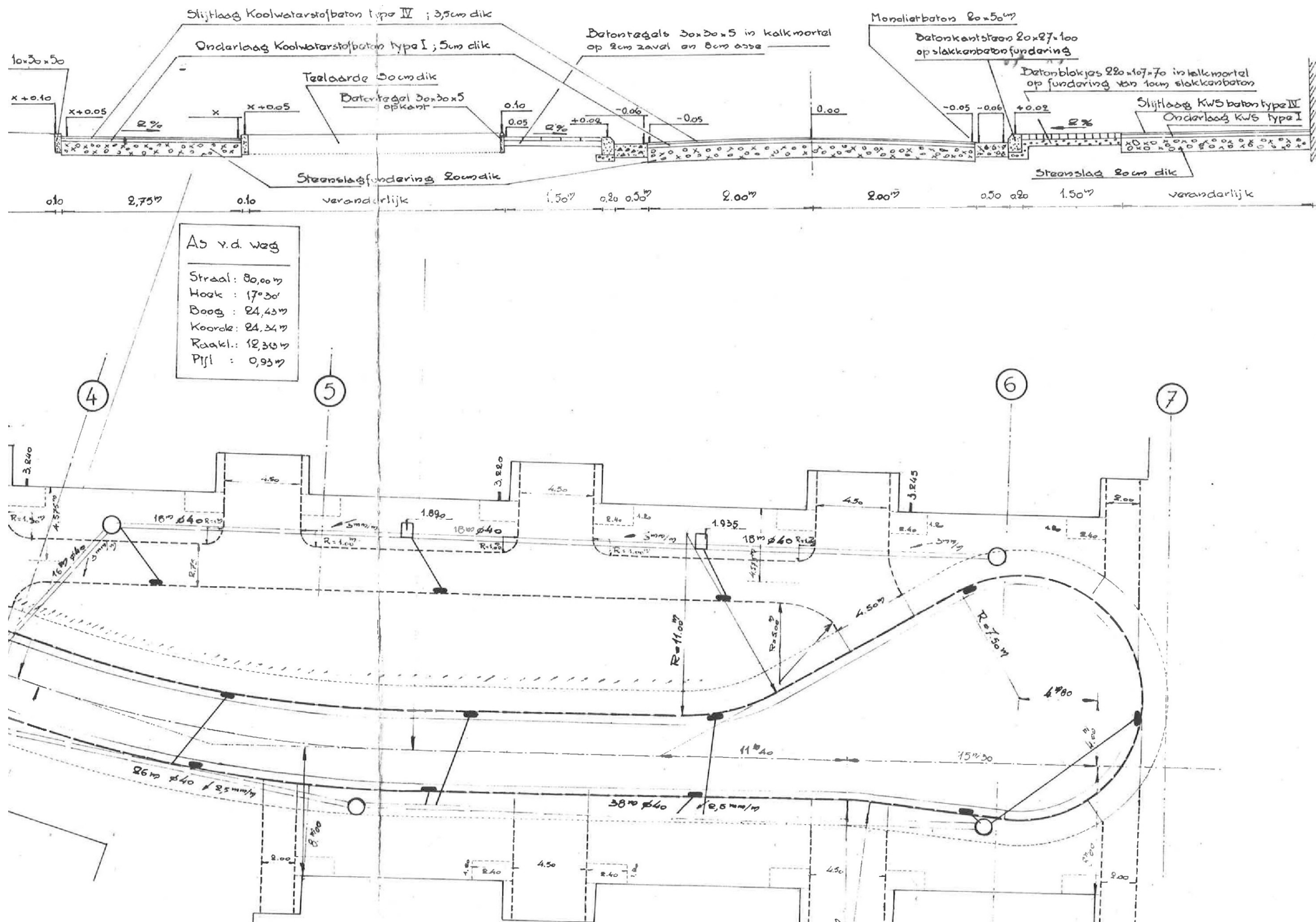

Fig. 2. Gedeeltelijke plattegrond en typeprofiel van de Pastoor Stepmanlaan (archief stad Sint-Niklaas).

1.5. WERKWIJZE EN ONDERZOEKSSTRATEGIE

Voor het bureauonderzoek werd informatie verzameld aangaande de historische, landschappelijke en archeologische kennis van de ruime omgeving van het projectgebied. Voor de historische data werden verschillende literatuurbronnen geraadpleegd. Daarnaast werden verschillende historische kaarten gebruikt. Deze werden verkregen via de Web Map Service (WMS) voor ArcGIS van het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV), de “Erfgoedbank Waasland”¹ en het portaal “Cartesius”², een samenwerking tussen het Nationaal Geografisch Instituut, de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief en het Koninklijk Museum van Midden-Afrika. De verkregen kaarten werden indien nodig bewerkt, gegeorefereerd en gebruikt als laag in een GIS-omgeving. Ook de landschappelijke achtergrond van het projectgebied werd in GIS onderzocht. Hierbij werd gebruik gemaakt van gegevens die bekomen werden via de Web Map Service en de downloadcatalogus van het AGIV³. De archeologische gegevens werden hoofdzakelijk bekomen via de cel Beheer van Erfpunt. Daarnaast werden de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) en de desbetreffende onderzoeksrapporten geraadpleegd.

Op basis van de verkregen gegevens werd een inschatting gemaakt van het potentieel op kennisvermeerdering en de al dan niet te nemen maatregelen die hier het gevolg van zijn.

In de loop van dit onderzoek diende niet afgeweken te worden van de Code Goede Praktijk en werden geen externe specialisten geraadpleegd. Wetenschappelijk advies werd verkregen bij de cel Beheer van Erfpunt.

Dit rapport schets het algemene kader van het onderzoek en bevat de neerslag van de onderzoeksresultaten. Een kopie ervan wordt in digitale vorm aangeleverd aan de stad Sint-Niklaas, het agentschap Onroerend Erfgoed en Erfpunt – cel Beheer.

¹ <http://www.waaserfgoed.be>

² www.cartesius.be

³ <https://download.agiv.be/Catalogus>

2. ASSESSMENTRAPPORT

2.1. BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN METHODEN

Voor het assessment van het projectgebied werden de bepalingen in hoofdstukken 7 en 12 van de Code Goede Praktijk gevolgd. In eerste instantie werd het projectgebied afgebakend en beschreven. Dit gebeurde in ArcGIS door middel van de digitale kadasterplannen, de bodembedekkingkaart en de inventaris van het landschappelijk en bouwkundig erfgoed. De aardkundige en ecologische kenmerken werden geïnventariseerd aan de hand van geologische en bodemkundige kaarten. Gekende archeologische en historische waarden en indicatoren werden geïnventariseerd aan de hand van gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), de inventaris van het bouwkundig erfgoed en een literatuurstudie. Aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's werd de recentere geschiedenis onderzocht. Op basis hiervan kon worden vastgesteld dat het gaat om een zone met lage densiteit aan bebouwing in het verleden.

Niet-gegeorefereerde beelden werden gegeorefereerd op basis van herkenningpunten. Vrijwel steeds werd hierbij gebruik gemaakt van een eerstegraads polynomiale vergelijking. Voor de visualisatie van de verschillende kaartlagen werd steeds rekening gehouden met de gebruiksschaal en de resolutie van de desbetreffende kaartlaag.

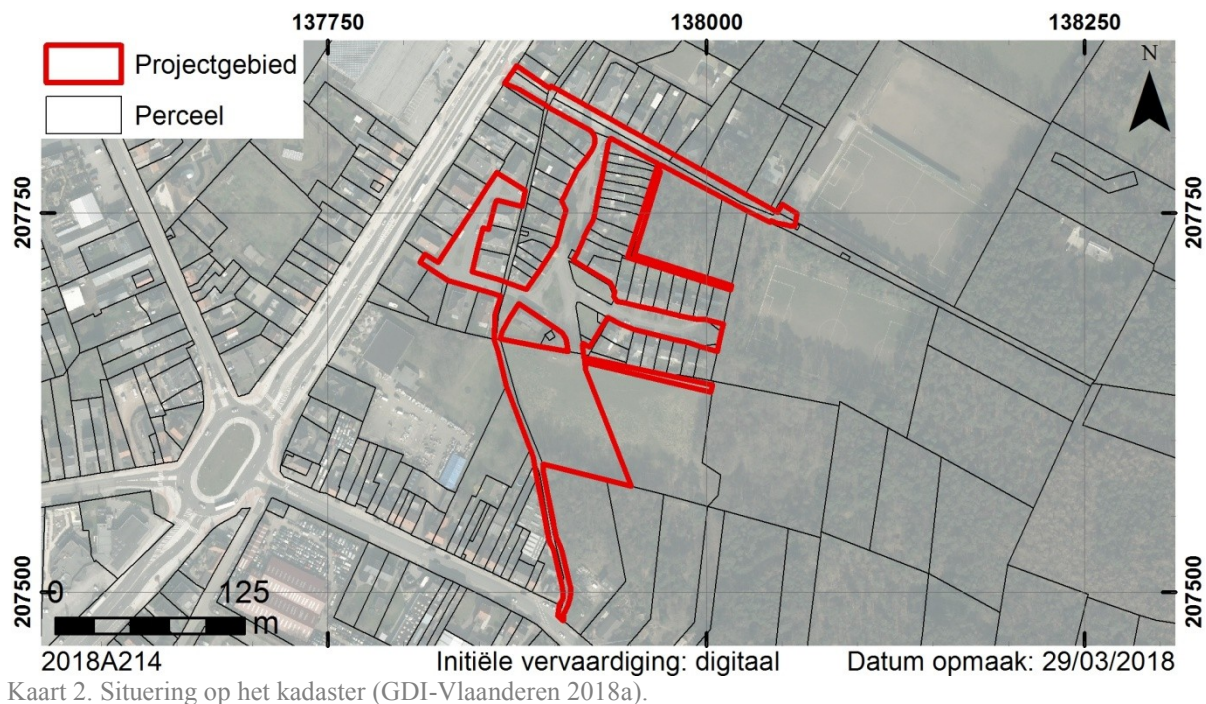
Bij al deze onderzoeken werd rekening gehouden met gegevens die betrekking hadden op het projectgebied, alsook de onmiddellijke tot nabije omgeving.

2.2. ASSESSMENT VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

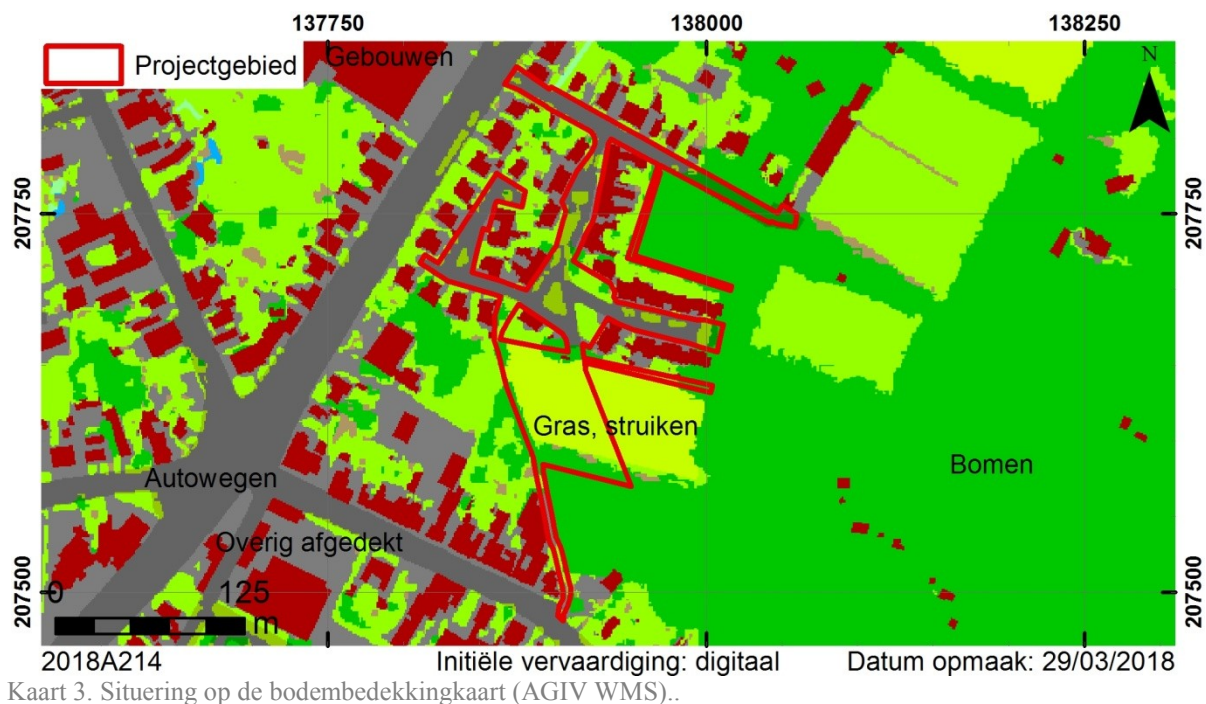
2.2.1. Situering van het projectgebied

2.2.1.1. Algemene situering

Het projectgebied is gelegen in Sint-Niklaas (Oost-Vlaanderen). Kadastraal is het gekend onder Sint-Niklaas, Afdeling 6, Sectie A, percelen 15E, 15F, 15G, 15M, 15N, 15R, 15S, 16Y, 17C, 18B, 19A3, 19B3, 19C2, 19C3, 19D2, 19E3, 19F3, 19G3, 19H3, 19N2, 19P2, 19R2, 19S2, 19T2, 19V2, 19W, 19W2, 19Y, 19Z, 19Z2, 20A, 22, 23A2, 23B2, 23S2, 23X, 23Y, 23Z, 24B, 31C3, 31K2, 31W2, 31Z2, 32H2, 36D, 36H, 84N, 85Y, 87C2, 88C5, 88T4 en openbaar domein.

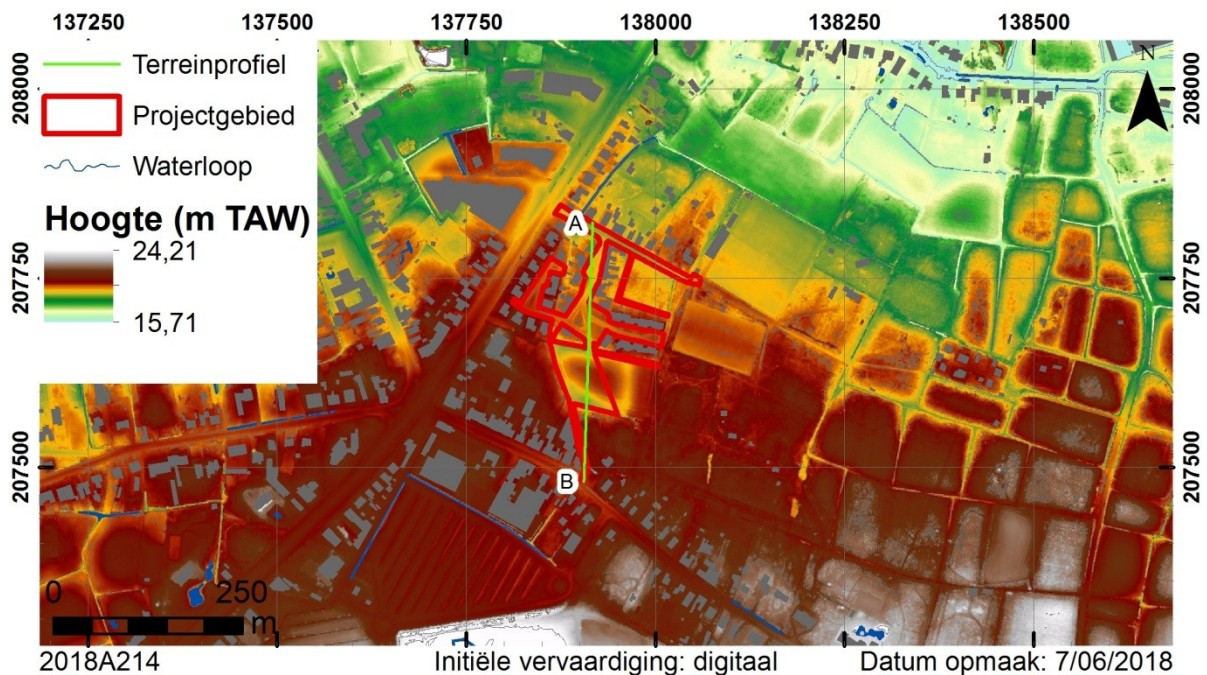

Op de bodembedekkingkaart wordt het noordelijke deel van het projectgebied grotendeels aangeduid als “autowegen”. In het zuidelijke deel van het projectgebied komt vooral “gras, struiken” en “bomen” voor.

2.2.1.2. Topografische en hydrografische situering

Het projectgebied bevindt zich ten westen van een zandrug van Waasmunster, Belsele en Sint-Niklaas, op de kop van de Wase Cuesta. Rondom en in het zuidelijke deel van het projectgebied zijn de restanten van bolle akkers te herkennen in het digitaal hoogtemodel (kaart 4). Het uiterst oostelijke deel van het projectgebied staat op de landschapsatlas aangeduid als relictzone bosgebieden stuifzandrug Waasmunster, Belsele, Sint-Niklaas. Op de landschapssenmerkenkaart is te zien dat het projectgebied zich bevindt in de zone van de bolle akkers. Het gebied helt af in noordelijke richting en bevindt zich iets lager dan percelen gelegen ten oosten, zuiden en westen van het projectgebied.

Kaart 4. Situering op de topografische kaart, het DHM en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2015, 2018b).

De hoogte binnen het projectgebied varieert tussen 19,02 en 20,34 m TAW, met een gemiddelde van 19,84 m TAW.

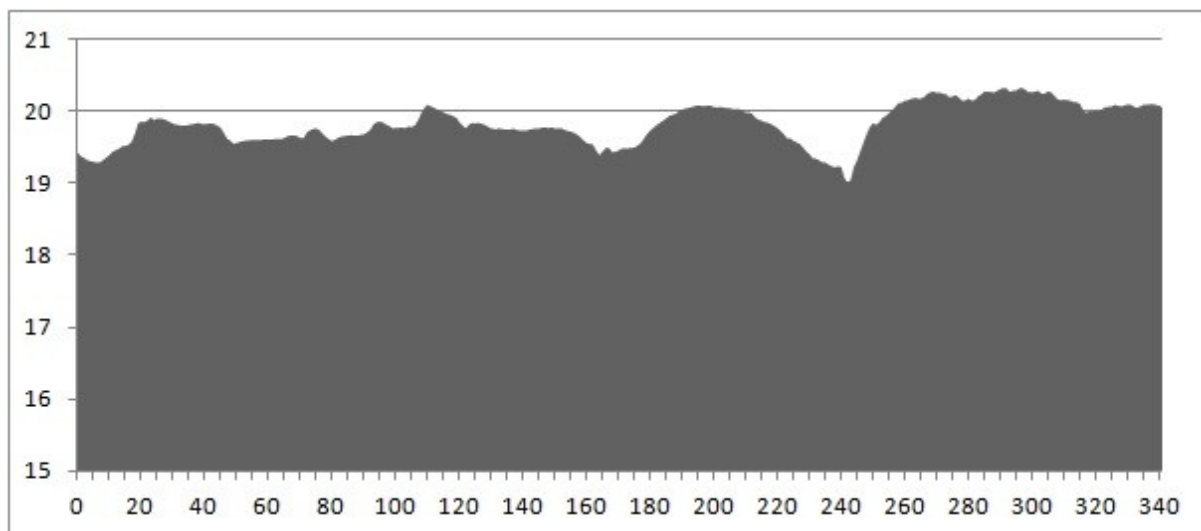
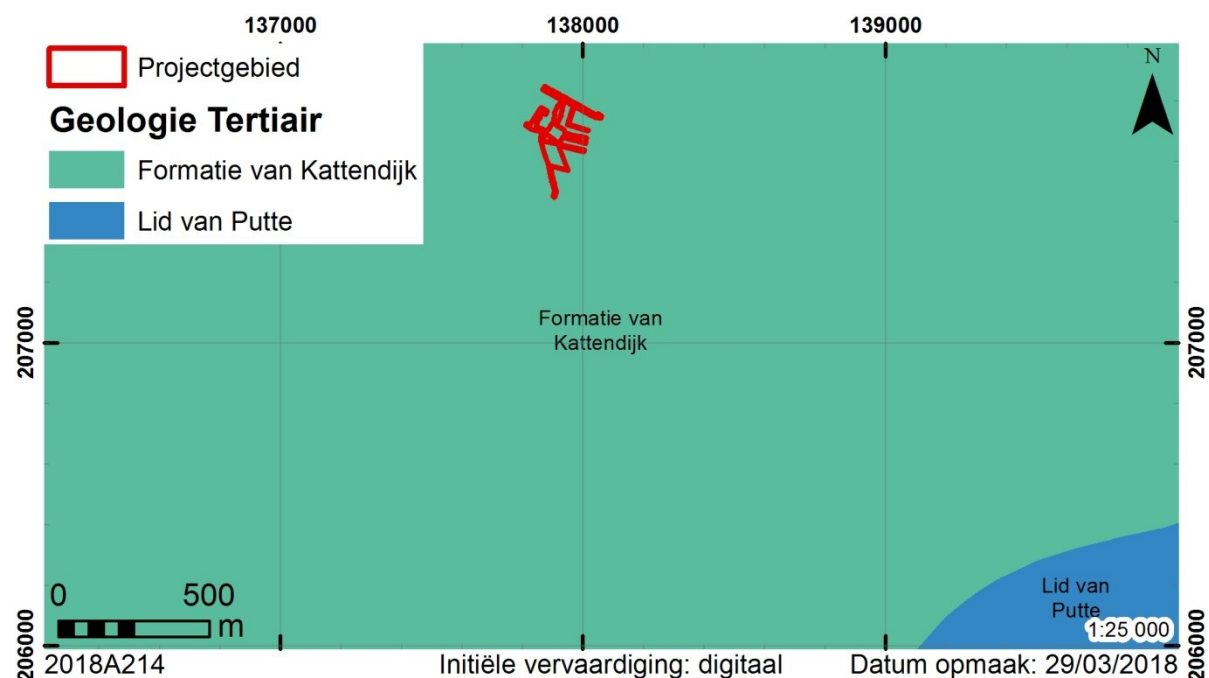

Fig. 3. Terreinprofiel A-B (kaart 4).

Op de Vlaamse Hydrografische Atlas is het projectgebied te situeren in het Beneden-Scheldebekken. Het valt binnen de hydrografische zone van de Waterloop van de Hoge Landen. In de onmiddellijke omgeving zijn geen waterlopen aanwezig, de dichtstbijzijnde beek – de Sint-Maartensbeek – begint op ± 666 m ten noorden van het projectgebied.

2.2.1.3. Geologische en bodemkundige situering

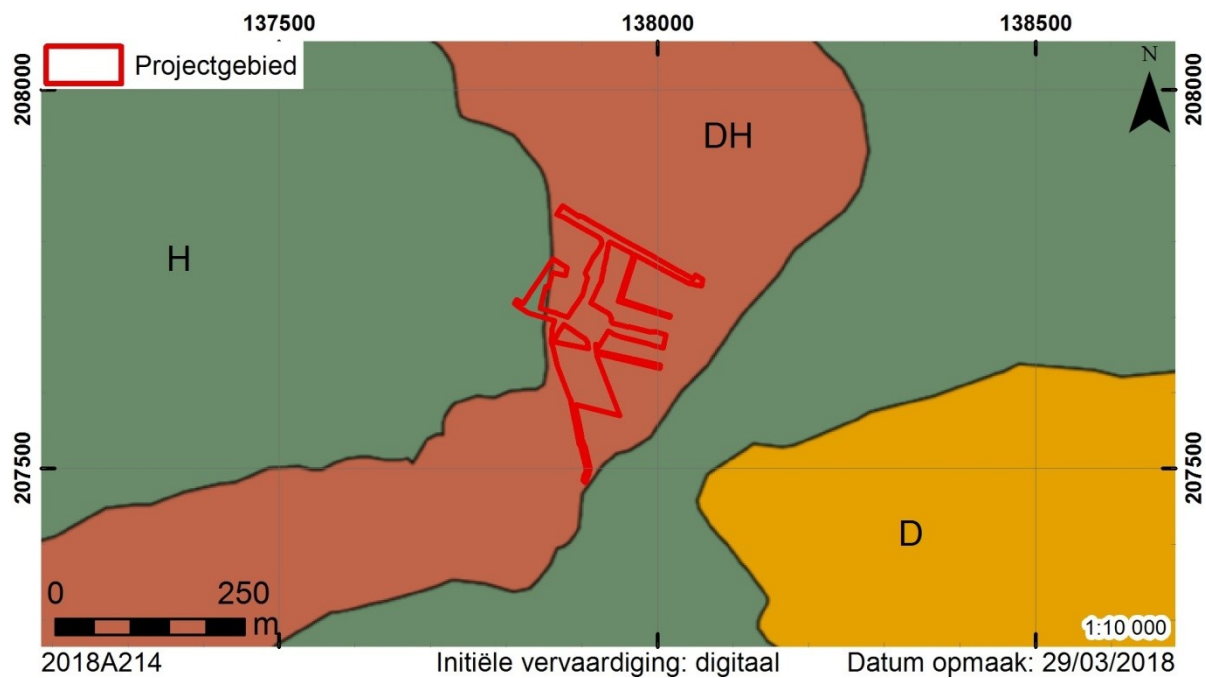
De Tertiaire bodem onder het projectgebied wordt gerekend tot de formatie van Kattendijk (Vroeg-Pliocene, ca. 5 miljoen jaar geleden), herkenbaar als groengrijs tot grijs fijn zand dat glauconiethoudend en plaatselijk kleihoudend is⁴.

Kaart 5. Situering op de geologische kaart van het Tertiair (GDI-Vlaanderen 2002).

⁴ Vectoriële versie van de Tertiaire geologische kaart, MVG-EWBL-ANRE (GIS-Vlaanderen).

De Tertiaire laag werd afgedekt door eolische afzettingen in het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen, en door hellingsafzettingen in het Quartair.

Kaart 6. Situering op de profieltypekaart van het Quartair (AGIV WMS).

Een deel van het projectgebied staat aangeduid op de bodemkaart (kaart 7) als bebouwde zone (OB). Binnen deze zone werd in 1984 een boring uitgevoerd (kb15d42wB36), deze biedt echter geen zinvolle informatie aangaande de bodemopbouw.

Ter hoogte van de Pastoor Copstraat wordt het projectgebied gekenmerkt door droge zandgronden zonder en met profielontwikkeling met een humusarme bovengrond (ZbP(z)). Bij deze gronden beginnen de roestverschijnselen tussen de diepte van 90 en 100 cm. Deze bodems komen vooral voor op plaatsen met discontinue bedekking met stuifzand of in een kaarteenheden met lokaal afgestoven plaatsen. De bodems zijn opgebouwd uit humusarm stuifzand waaronder een bedolven profiel voorkomt. Soms wordt het materiaal grover in de diepte.⁵

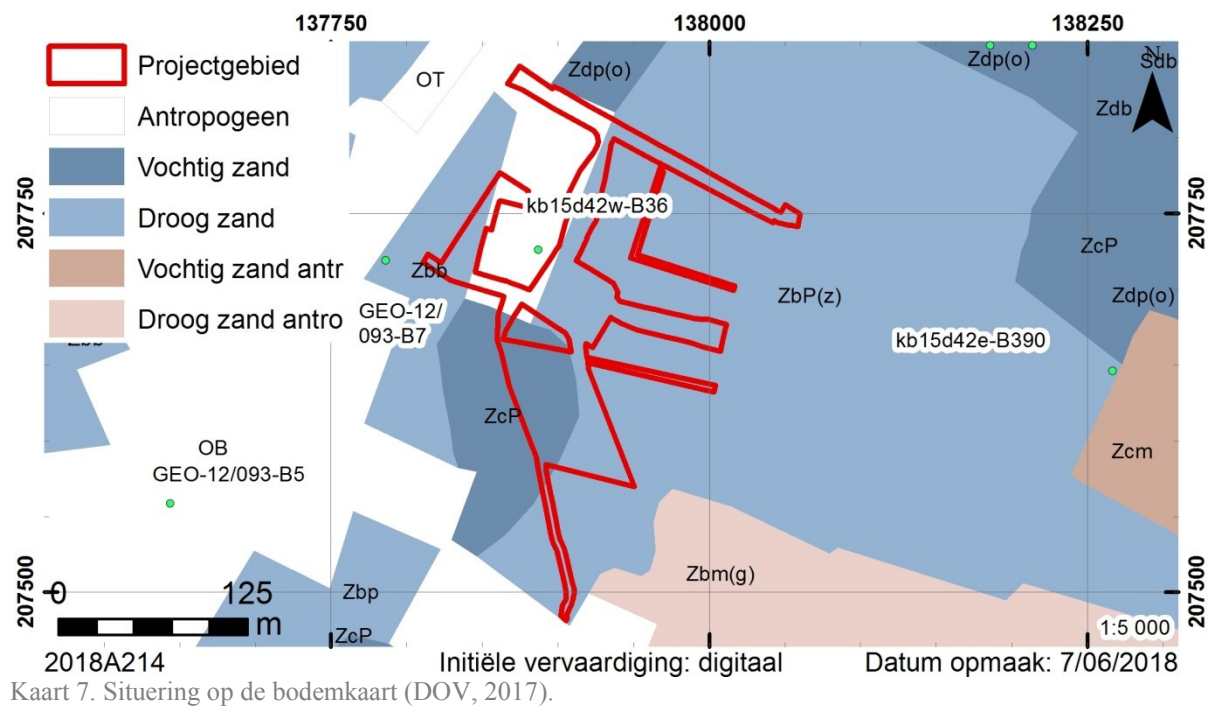
In het westelijke deel van het projectgebied staan er plaatselijk droge zandgronden met weinig duidelijk kleur B horizont (Zbb) aangeduid. Bij deze gronden beginnen de roestverschijnselen eveneens tussen de diepten van 90 en 100 cm.⁶ Een boring uit 2013 (GEO-12/093-B7) heeft echter uitgewezen dat de ondergrond hier tot een diepte van 3 m “verstoord - aangebracht”

⁵ Van Ranst & Sys 2000, 129-130.

⁶ Van Ranst & Sys 2000, 129.

was⁷. Ook de boring ten zuidwesten hiervan (GEO-12/093-B5) gaf eenzelfde beeld, zij het dat de grond hier tot een diepte van 3,5 m “verstoord – aangebracht” was⁸.

In het zuidelijke deel van het projectgebied komen ook matig droge zandgronden zonder en met profielontwikkeling (ZcP) voor. Deze gronden vertonen roestverschijnselen tussen 60 en 90 cm.⁹

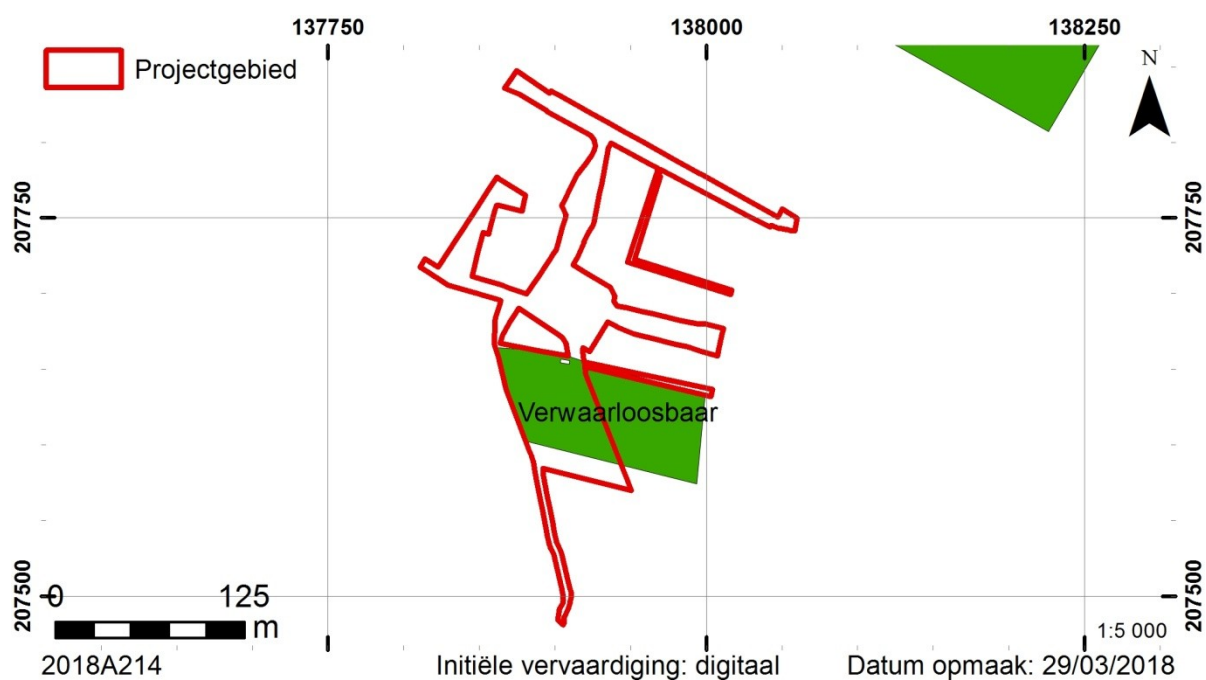

Binnen het projectgebied is enkel de potentiële erosie van perceel 24B gekend. De erosie binnen dit perceel staat aangeduid als “verwaarloosbaar”. In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied bevinden zich meerdere percelen met een verwaarloosbare potentiële bodemerrosie.

⁷ <https://www.dov.vlaanderen.be/data/interpretatie/2013-184457>.

⁸ <https://www.dov.vlaanderen.be/data/interpretatie/2013-184454>.

⁹ Van Ranst & Sys 2000, 131.

Kaart 8. Situering op de potentiële bodemerosiëkaart (AGIV WMS).

2.2.1.4. Bodemkundige waarnemingen

In het kader van het bureauonderzoek werd geen bodemkundig onderzoek uitgevoerd.

2.2.2. Historische beschrijving

Het projectgebied bevindt zich ten noorden van de Vossekotstraat. Deze straat bestond al voor 1200 n.Chr. en vormde tot aan de gemeentefusie van 1976 de grens tussen Sint-Niklaas en Haasdonk¹⁰. Tot 1976 maakte het huidige projectgebied deel uit van Haasdonk.

Haasdonk ontwikkelde zich langs een Romeinse heirbaan en werd voor het eerst vermeld in 1150, toen de parochie zich afsplitste van Melsele. Tijdens de Franse overheersing was de gemeente de zetel van een bestuurlijk kanton dat bestuurd werd door commissaris Jan Benedict de Kever.¹¹

Sint-Niklaas werd voor het eerst vermeld in 1217, toen de Doornikse bisschop Goswinus de pastoor van Waasmunster opdroeg om twee wijken – Sinaai en Sint-Niklaas – van zijn parochie af te splitsen¹². Op 9 oktober 1219 schonk de gravin van Vlaanderen – Johanna van Constantinopel – zes bunders (± acht hectaren) grond aan de nieuwe parochie. Deze lagen ten oosten van de kerk, ongeveer ter hoogte van de Ankerstraat. In 1236 werden de grenzen van de parochie grotendeels vastgelegd. Deze grens bleef behouden tot de gemeentefusie van 1977. Op 1 juni 1241 werd de hoofdschepenenbank van het Land van Waas opgericht door de gravin van Vlaanderen. Dit was het hoogste bestuursorgaan voor de kasselrij Waas, het

¹⁰ Laevaert 1966, 25-26.

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016a.

¹² Bogaert 2000, 53.

overkoepelde alle parochiebesturen van het Land van Waas en voerde de bevelen van het centrale gezag uit. In de keure werd bepaald dat het hoofdcollege wettelijk verplicht was om haar zittingen in Sint-Niklaas te houden, waardoor dit de hoofdplaats van het Land van Waas werd.¹³

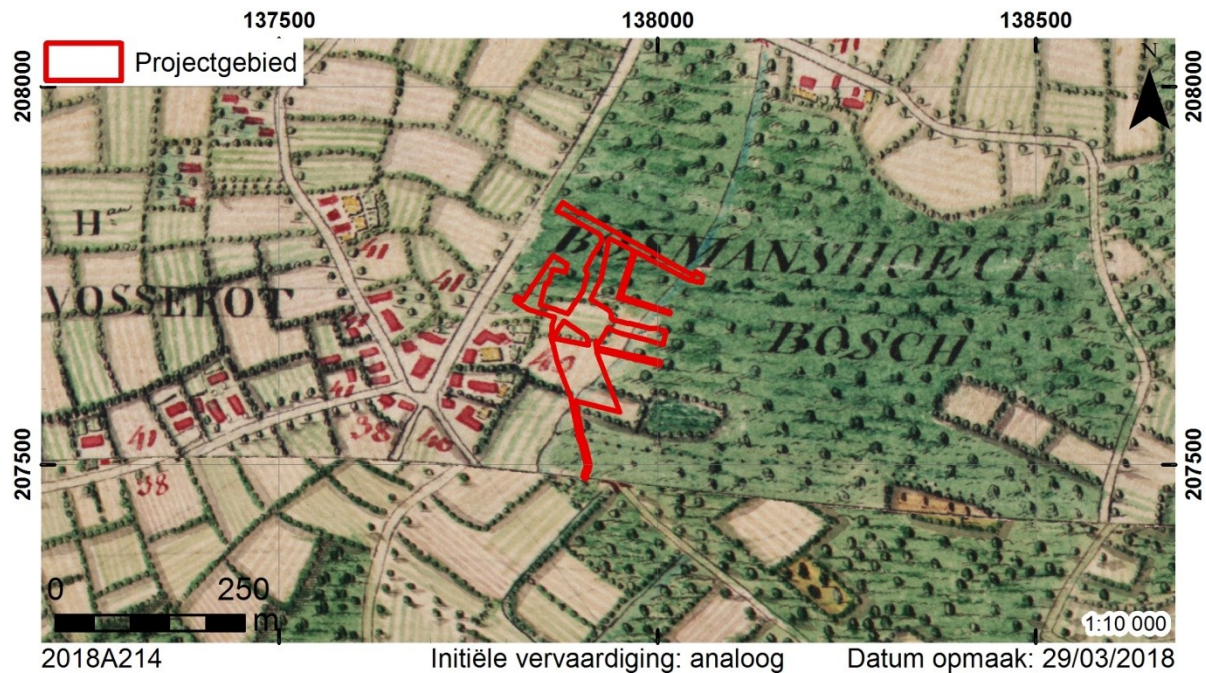
Aangaande het projectgebied zelf zijn geen geschreven historische bronnen beschikbaar. De oudste gekende kaart van het projectgebied is de Ferrariskaart. Op deze kaart is te zien dat het huidige projectgebied in de 18de eeuw grotendeels in beslag werd genomen door het “Bosmanshoeck Bosch”. Gezien de droge zandgrond minder interessant was voor landbouw, is het mogelijk dat dit bos één van de laatste restanten was van het *Koninsforeest*. Dit bos bedekte meer dan de helft van het Waasland tot in de 12de/13de eeuw en was eigendom van de graaf van Vlaanderen (oorspronkelijk van de Karolingische koning).¹⁴ Gezien het gebrek aan historische bronnen kan dit verband echter niet met zekerheid aangetoond worden en kan er sprake zijn van een recentere herkomst.

In het zuidelijke deel van het projectgebied staan er enkele velden aangeduid. Gezien de ligging is het uiterst waarschijnlijk dat het hier bolle akkers betreft waarvan de oorsprong omstreeks de 15de eeuw gedateerd kan worden. Bebouwing is binnen het projectgebied niet aanwezig.

Op de Ferrariskaart is in het oostelijke deel van het projectgebied een waterloop aanwezig. Deze is op recentere kaarten echter nergens meer terug te vinden. Daarenboven is er op het digitaal hoogtemodel geen voormalige bedding zichtbaar. Gezien de eerder beperkte betrouwbaarheid van de Ferrariskaart en het ontbreken van (indicaties van) de waterloop op jongere kaarten en het digitaal hoogtemodel, lijkt het dan ook erg onwaarschijnlijk dat hier effectief een waterloop aanwezig was. Vermoedelijk gaat het om een verkeerde lokalisering van de Sint-Maartensbeek, een waterloop die op ± 666 m ten noorden van het projectgebied ontspringt.

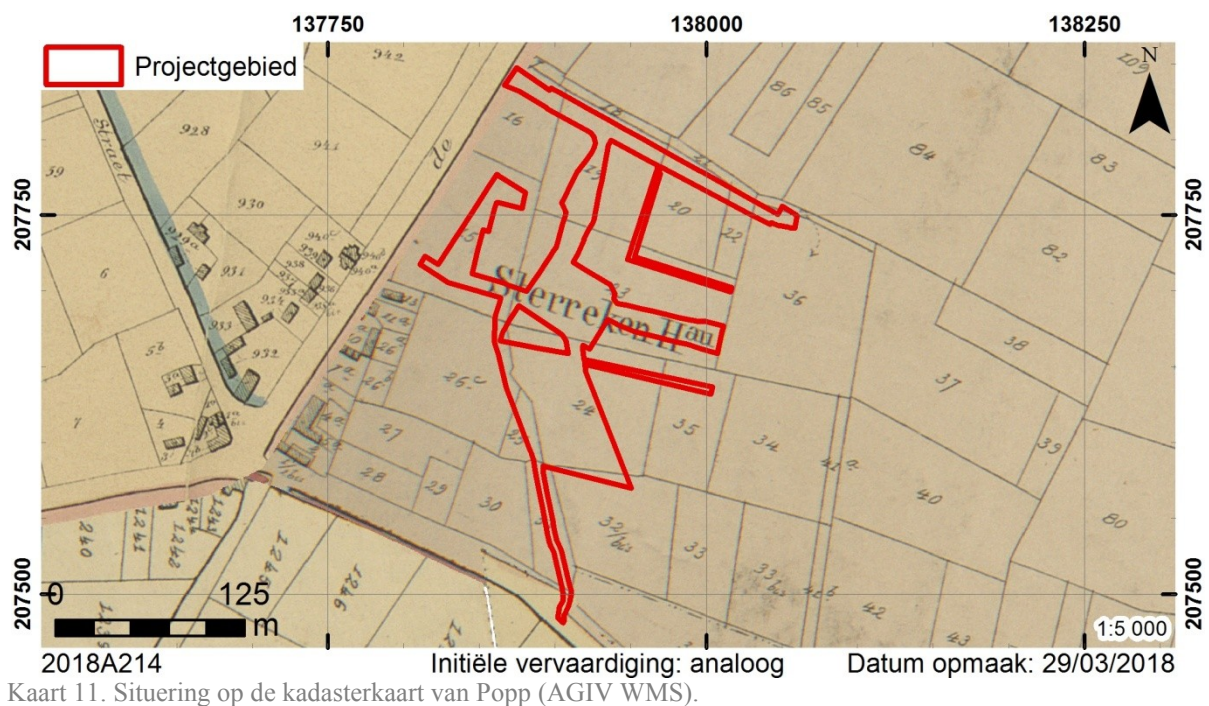
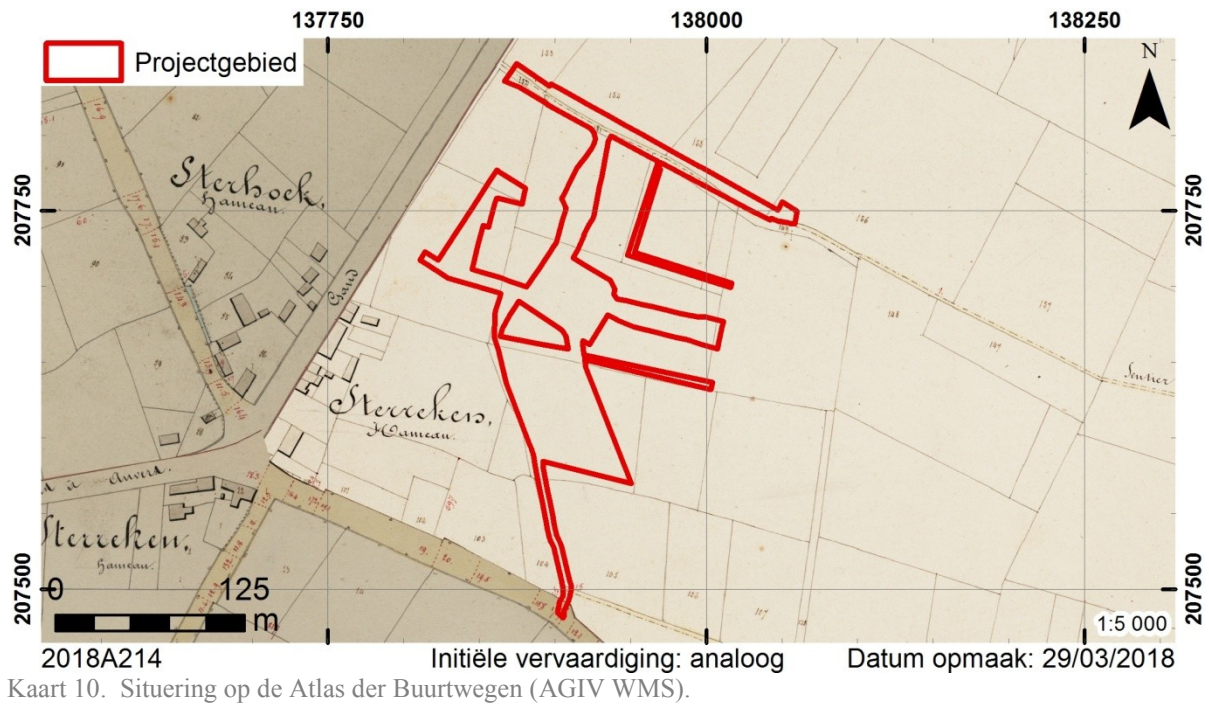
¹³ Demey 2000, 8-10.

¹⁴ Van Hove 1997, 299.

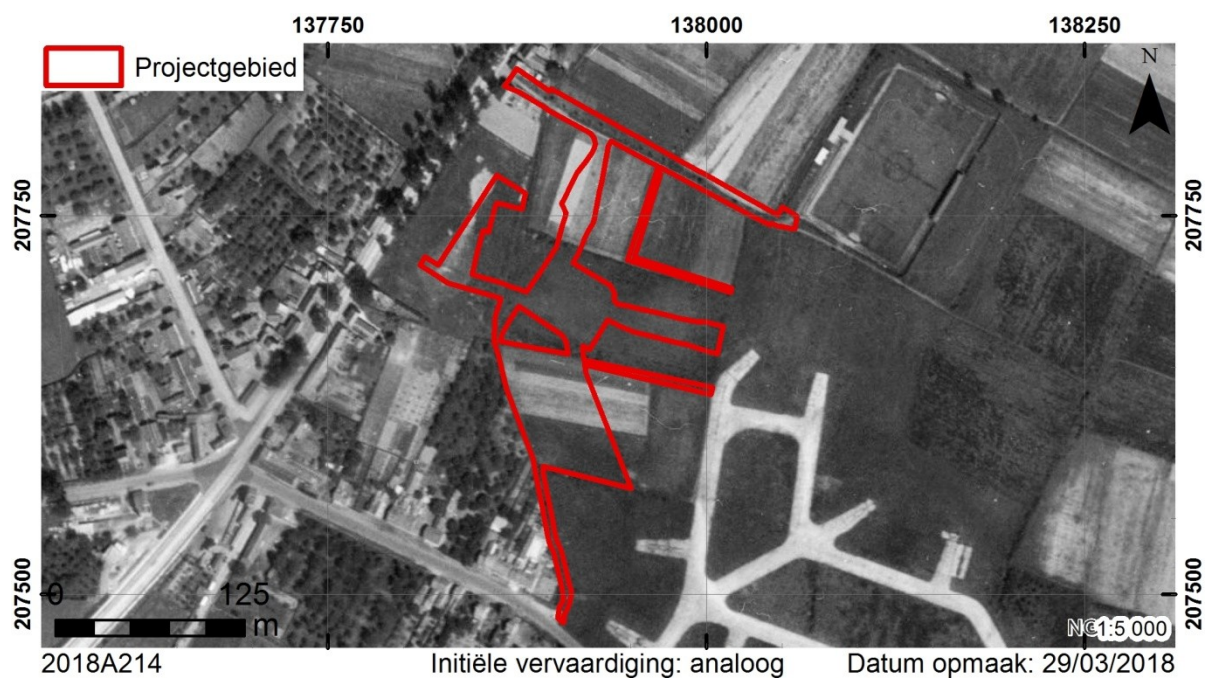

Kaart 9. Situering op de Ferrariskaart (AGIV WMS).

Op de 18de-eeuwse kaarten staat de Pastoor Copstraat wel aangeduid, zij het als weg. De perceellering vertoont sterke gelijkenissen met de huidige perceellering, met uitzondering van de verkaveling. De bebouwing op de hoek van de Vossekotstraat en de huidige N70 staat op zowel de Atlas der Buurwegen als de kadasterkaart van Popp aangeduid als “*Sterreken Hameau*”. Binnen het projectgebied is er geen aanduiding van bebouwing. Omwille van de beperktere legende van deze twee kaarten is het echter niet duidelijk of deze gronden in de 18de eeuw werden gebruikt als landbouwgrond of in beslag werden genomen door bos. De aanwezigheid van perceelgrenzen doet echter vermoeden dat het gaat om landbouwgrond.

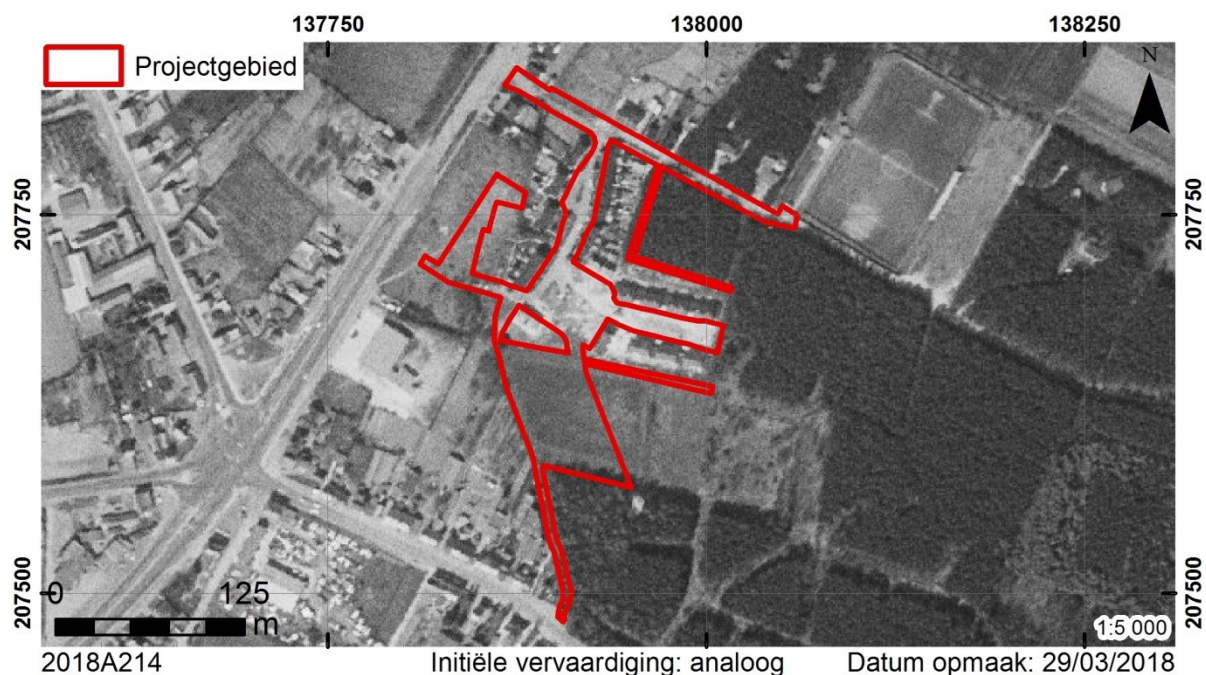

Op een luchtfoto uit de periode 1947-1954 is duidelijk te zien dat het gehele projectgebied in het midden van de 20ste eeuw in gebruik was als landbouwgrond. Op deze foto is het eerste voetbalveld ten noordoosten van het projectgebied reeds te zien. Ten oosten van het projectgebied is ook de luchthaven te zien die in 1939 werd aangelegd en door de Duitsers werd uitgebreid tijdens de tweede wereldoorlog.

Kaart 12. Situering op een luchtfoto uit de periode 1947-1954 (NGI – ArcGIS online).

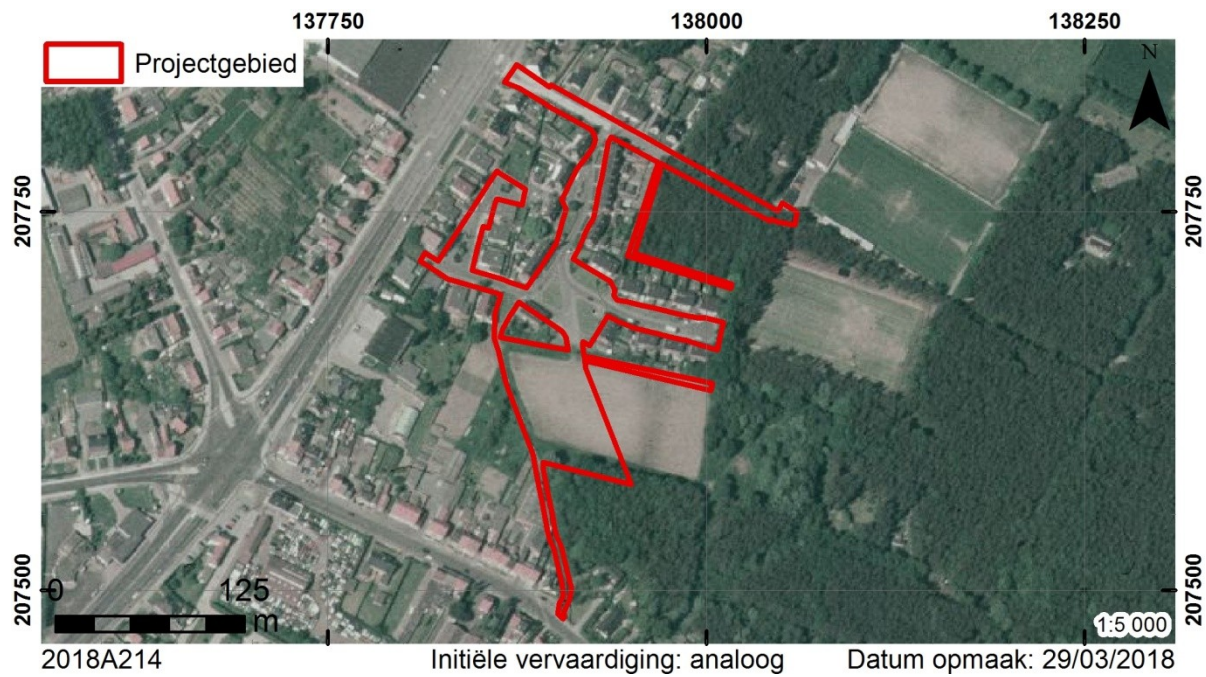
Tegen de jaren '70 van de 20ste eeuw was deze luchthaven verdwenen en was het terrein grotendeels terug ingenomen door bos. Op een luchtfoto is ook de verkaveling aan de nieuwe Pastoor Stepmanlaan te zien. Op basis van gegevens die ter beschikking gesteld werden door de Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting Beveren kon vastgesteld worden dat de wijk “De Ster” werd ontworpen in de jaren 1953-1954. Hierbij werden reeds 21 woningen opgericht.

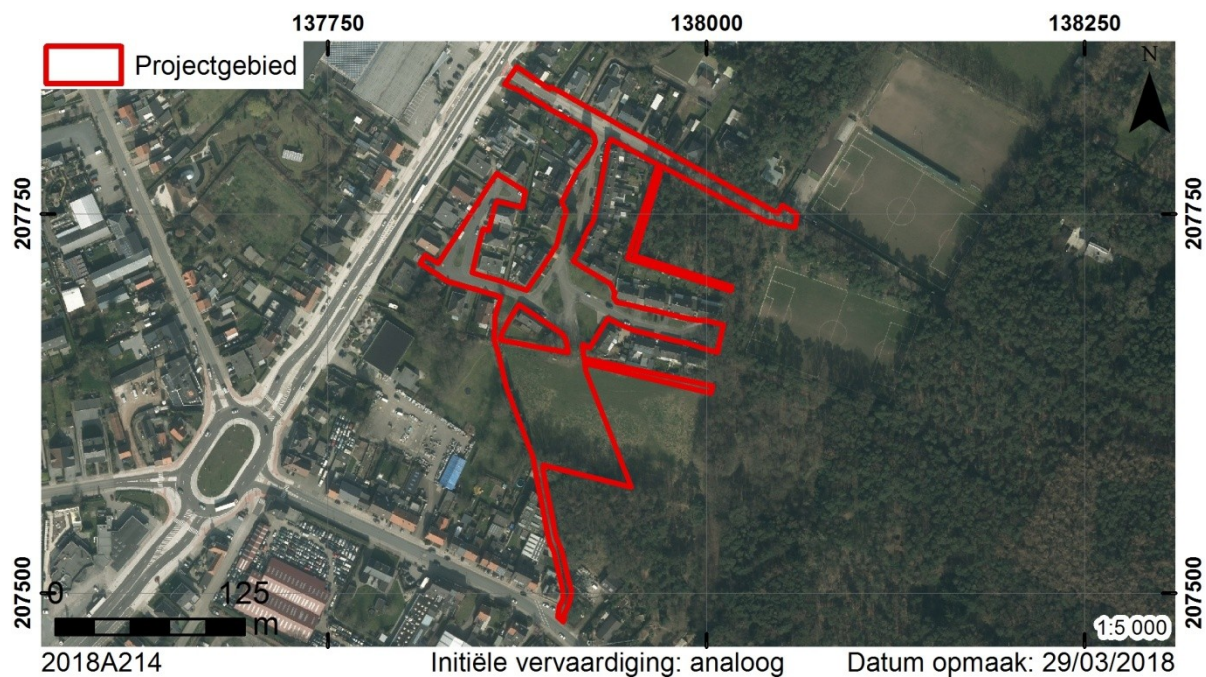
Kaart 13. Situering op een luchtfoto uit 1971 (AGIV WMS).

De plannen voor het westelijke deel van het projectgebied werden getekend in 1969, op basis van de luchtfoto's kan gesteld worden dat de uitvoering na 1971 plaatsvond.

Dit was de laatste verandering binnen het projectgebied die zichtbaar is op de beschikbare luchtfoto's. De situatie in 1988 lijkt zeer sterk op de huidige situatie.

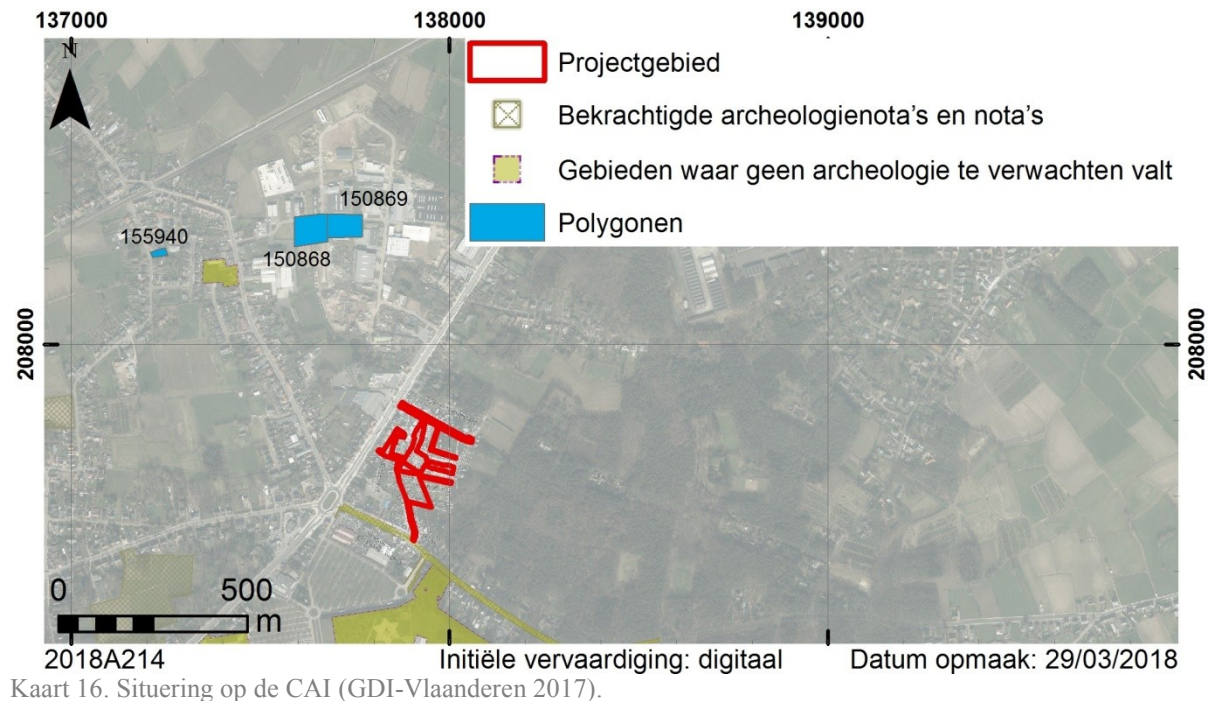
Kaart 14. Situering op luchtfoto uit 1988 (AGIV WMS).

Kaart 15. Situering op een luchtfoto uit 2017 (AGIV WMS).

2.2.3. Archeologisch kader

De zone ten zuiden van het projectgebied werd in de loop van de jaren '60 ontgonnen voor de aanleg van de huidige E17. Dit gebied is momenteel in gebruik als provinciaal recreatiedomein en is opgenomen als gebied waar geen archeologie te verwachten valt.

Ten noordwesten van het projectgebied (± 485 m) bevindt zich de site Nieuwkerken-Waas – Beernaert 1 (CAI 150868) en Nieuwkerken-Waas – Beernaert 2 (CAI 150869). Op deze locatie werd in 2008 een lokaal bedrijventerrein aangelegd. De aanleg van de wegenkoffers werden opgevolgd door archeologen van de toenmalige Archeologische Dienst Waasland (ADW, heden Erfpunt). Hierbij werden voornamelijk gedempte grachten en greppels aangetroffen die in verband staan met een vroegere landindeling. Daarnaast werden ook twee parallelle grachten aangetroffen die te interpreteren zijn als begrenzing van een onverharde weg met een NW-ZO-verloop. Er is tevens een cluster van ongelijkvormige kuilen met houtskoolrijke vulling aangetroffen. Deze werd geïnterpreteerd als een ‘kolenbranderij’.¹⁵ Ten westen (± 766 m) van deze site is er eind jaren '60 van de 20ste eeuw een gepolijste bijl uit het neolithicum aangetroffen bij het graven van een waterput (CAI 155940).

2.2.4. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied bevindt zich op een zandrug op de kop van de Wase cuesta, op droge zandgronden. In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied zijn er geen archeologische

¹⁵ Van Vaerenbergh 2009, 28.

waarden bekend. In de ruimere omgeving zijn er enkele archeologische sites bekend. Hier zijn sporen van landindeling en een weg aangetroffen evenals sporen van een ‘kolenbranderij’.

Op basis van historische kaarten kan gesteld worden dat het projectgebied in de tweede helft van de 18de eeuw grotendeels ingepalmd werd door bos, enkel het zuidelijke deel was in gebruik als landbouwgebied. Voor de ouderdom van het bos zijn geen duidelijke aanwijzingen. Hoewel het mogelijk is dat het gaat om een restant van het *Koningsforeest*, een bos dat na de Romeinse tijd het grootste deel van het Waasland inpalmde, zijn hier geen concrete bewijzen voor. Tegen het midden van de 19de eeuw werd vermoedelijk het gehele projectgebied omgevormd tot landbouwgebied. In de tweede helft van de 20ste eeuw werd het noordelijke deel van het projectgebied verkaveld. Het zuidelijke deel bleef grotendeels onaangeroerd, met uitzondering van een beperkte wegnis tussen de nieuwe verkaveling en de Vossekotstraat.

2.2.5. Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Binnen de 20ste-eeuwse verkaveling kan uitgegaan worden van een totale verstoring. In deze zone wordt dan ook geen archeologisch erfgoed meer verwacht.

Het zuidelijke deel van het projectgebied valt niet binnen deze verkaveling. De erosie binnen dit deel van het projectgebied wordt aangeduid als verwaarloosbaar. Eventueel archeologisch erfgoed binnen het zuidelijke deel van het projectgebied is dus waarschijnlijk goed bewaard. In de omgeving van het projectgebied zijn er eerder beperkte archeologische waarden aangetroffen.

De schrale, droge zandgronden waren vermoedelijk weinig aantrekkelijk voor landbouwdoeleinden. Dit blijkt ook uit de toponymie van de Sint-Niklase wijken ten zuiden van het projectgebied, deze worden respectievelijk aangeduid als 1ste, 2de en 3de *Heywijck*. Minstens voor de middeleeuwen wijzen archeologische onderzoeken in deze wijken op een zeer beperkte menselijke aanwezigheid. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om perceelindelingen van landbouwgronden en aanwijzingen voor extensieve landbouw.

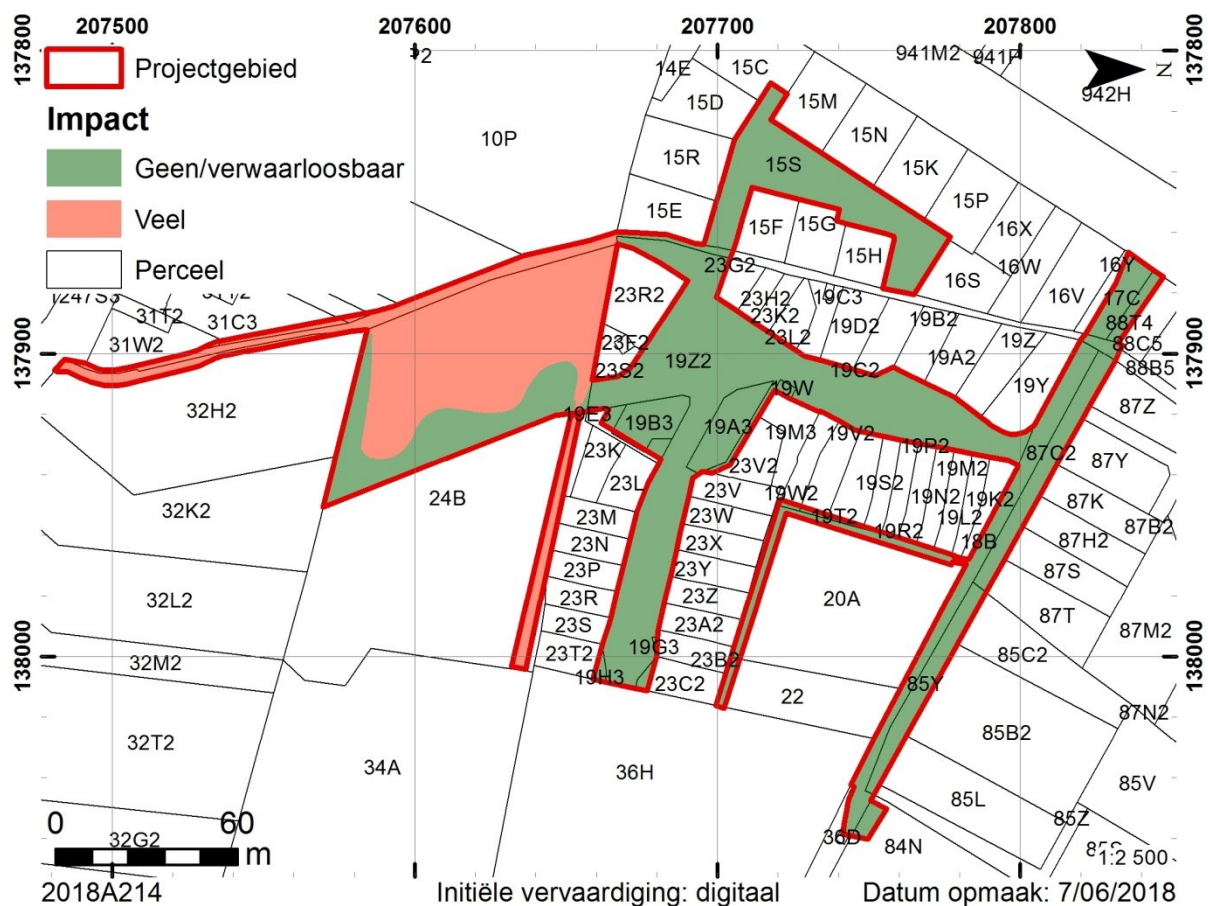
Ook de aanwezigheid van prehistorische sites is weinig waarschijnlijk. De topografie biedt een weinig interessante locatie voor prehistorische nederzettingen, op dat vlak waren de zandruggen met landduinen op ± 1 km ten zuiden van het projectgebied veel interessanter. Daarenboven is er geen sprake van een natuurlijke historische waterloop in de nabije omgeving. Uitgebreide onderzoeken hebben reeds aangetoond dat de verwachting voor de aanwezigheid van steentijd artefactensites op een afstand van meer dan 250 m van een natuurlijke waterloop (zeer) laag is.

Hoewel er geen directe aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van archeologische sporen uit de metaaltijden en Romeinse tijd kan deze evenwel niet uitgesloten worden.

2.2.6. Impact van de werken

De impact van de werken in het noordelijke deel van het projectgebied is verwaarloosbaar. Omwille van de aanwezigheid van een verkaveling wordt in deze zone geen archeologisch erfgoed meer verwacht.

De impact van de werken in het zuidelijke deel van het projectgebied zullen wel een grote impact hebben. De aanleg van het bufferbekken snijdt naar alle waarschijnlijkheid het archeologisch vlak aan. In totaal zal 4388,06 m² verstoord worden bij de voorziene werkzaamheden.

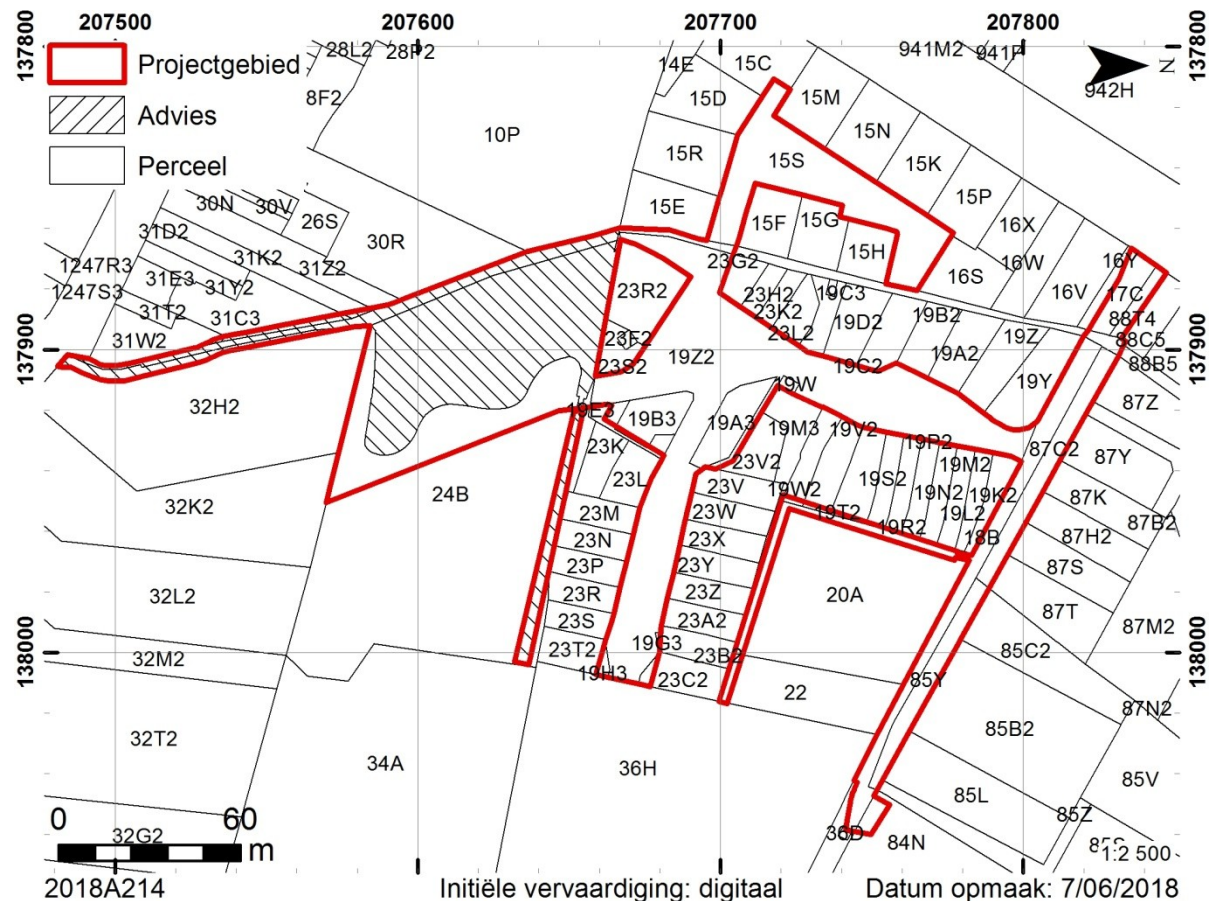

Kaart 17. Overzicht van de impact van de werken.

2.2.7. Advies

Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen het noordelijke en het zuidelijke deel van het projectgebied. Het noordelijke deel van het projectgebied valt immers volledig binnen een bestaande verkaveling. Er kan worden uitgegaan van een volledige verstoring van het archeologisch vlak binnen deze verkaveling en verder archeologisch onderzoek is hier dan ook niet nodig.

Wat het zuidelijke deel van het projectgebied betreft wordt verder archeologisch onderzoek geadviseerd ter hoogte van het geplande bufferbekken en in de zone die bestemd is voor de uitbreiding van de bestaande weg. Ook de geplande verbinding met het bufferbekken ten zuiden van de bestaande verkaveling zal ernstig verstoord worden en dient verder onderzocht te worden. Concreet wordt een vervolgonderzoek in een zone van 4388,06 m² geadviseerd. Gezien de verwachting voor archeologisch erfgoed dient gebruik gemaakt te worden van een prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven en proefputten.

Kaart 18. Advies

Initiële vervaardiging: digitaal

Datum opmaak: 7/06/2018

3. SYNTHESE

- Wat zijn de gekende landschappelijke en aardkundige gegevens?
 - Het projectgebied bevindt zich aan de rand van een zandrug op de kop van de Wase Cuesta op droge zandgronden.
 - Het projectgebied is lager gelegen dan de omliggende percelen.
- Wat is het historisch landgebruik? Welke invloed kan dit hebben gehad op de bewaring van eventueel archeologisch erfgoed?
 - Het projectgebied was, volgens de gekende cartografische en fotografische gegevens, afwisselend in gebruik als bos en landbouwgrond.
 - De aanleg van bolle akkers kan in het zuidelijke deel het archeologisch erfgoed plaatselijk sterk hebben verstoord (bolle akkergrachten) maar over het algemeen zal de impact van de landbouw en het historisch en recente bos eerder beperkt zijn geweest.
 - De inrichting van de verkaveling in het noordelijke deel van het projectgebied zal – in overeenstemming met de memorie van toelichting bij het onroerenderfgoeddecreet en op basis van historische en geografische gegevens – het archeologische erfgoed geheel vernield hebben.
- Zijn er gekende archeologische waarden aanwezig binnen of in de omgeving van het projectgebied?
 - Binnen het projectgebied zijn geen archeologische sites gekend. In de ruime omgeving zijn eerder beperkte archeologische sporen aanwezig.
- Wat is de kans dat archeologische sites aanwezig zijn binnen het projectgebied?
 - Voor de prehistorie en de middeleeuwen geldt een lage verwachting. De aanwezigheid van sporen uit de metaaltijden en Romeinse tijd kan echter niet uitgesloten worden.
- Indien archeologisch erfgoed verwacht wordt:
 - Hoe kan zich dit manifesteren?
 - Archeologisch erfgoed zal zichtbaar zijn als grondverkleuringen.
 - Zijn er indicaties voor de diepte waarop het archeologisch erfgoed zich kan bevinden?
 - Binnen het projectgebied werd geen aardkundig onderzoek uitgevoerd. Archeologisch onderzoek in het Waasland wijst echter op een algemene dikte van de bouwvoor van 40 tot 60 cm.

- Wat is de impact van de geplande werken op eventueel archeologisch erfgoed? Welke maatregelen dienen dienaangaande genomen te worden?
 - In het noordelijke deel werd de ondergrond reeds ernstig verstoord door de aanleg van de verkaveling in de tweede helft van de 20ste eeuw. Aangezien hier geen archeologisch erfgoed meer verwacht wordt, moeten in deze zone geen verdere maatregelen aangaande archeologie voorzien te worden.
 - In het zuidelijke deel zullen een bufferbekken met aansluitingen op bestaande en nieuwe rioleringen, alsook een uitbreiding van een bestaande weg gerealiseerd worden. Deze werken brengen een ernstige impact met zich mee. Aangezien het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed bedreigd wordt, dient de aanwezigheid hiervan vastgesteld te worden door middel van een prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven en proefputten.

4. SAMENVATTING

Ter hoogte van de Pastoor Copstraat en de Pastoor Stepmanlaan zal het stadsbestuur van Sint-Niklaas een gescheiden riolering laten aanleggen. Daarnaast zal ook een nieuw bufferbekken en nieuwe wegverhardingen worden aangelegd. In het kader van het bureauonderzoek werd informatie verzameld aangaande de bewoningsgeschiedenis, landschapshistoriek, topografie, geologie, het bodemgebruik, de aanwezige erfgoedwaarden en de historische ingrepen.

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 15456,79 m², hiervan zal in totaal ± 14192,01 m² verstoord worden. Sinds het midden van de 20ste eeuw is het noordelijke deel van het projectgebied ingenomen door een verkaveling. In deze zone dient geen archeologisch erfgoed meer verwacht te worden. Historische kaarten wijzen op een voorafgaand gebruik als landbouwgrond en bosgrond. Het zuidelijke deel was reeds lange tijd in gebruik als landbouwgrond. Naar analogie met andere sites binnen het Wase bolle akkergebied kan er van uitgegaan worden dat deze functie teruggaat tot de 15de eeuw.

Het projectgebied wordt gekenmerkt door (matig) droge zandgronden. Hierbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen droge zandgronden zonder en met profielontwikkeling met een humusarme bovengrond (ZbP(z)), droge zandgronden met weinig duidelijke kleur B horizont (Zbb) en matig droge zandgronden zonder en met profielontwikkeling (ZcP). In de nabije omgeving zijn geen natuurlijke historische waterlopen aanwezig, de dichtstbijzijnde waterloop is de Sint-Maartensbeek, een waterloop die op ± 666 m ten noorden van het projectgebied ontspringt. Aangaande de potentiële bodemerosie binnen het projectgebied is vrijwel geen informatie voorhanden. Enkel op perceel 24B wordt deze aangeduid als “verwaarloosbaar”. De bewaring van potentieel archeologisch erfgoed is hier vermoedelijk goed. In de omgeving van het projectgebied zijn slechts een beperkt aantal archeologische vaststellingen gedaan. Het betreft een losse vondst van een gepolijste bijl en sporen van perceelindelingen en mogelijke kolenbranderkuilen. Voor het projectgebied geldt een lage verwachting voor sporen uit de prehistorie, middeleeuwen en nieuwe tijd. Voor de metaaltijden en Romeinse tijd is er een matige verwachting.

Op basis van het bureauonderzoek kon niet vastgesteld of er binnen het projectgebied al dan niet sprake is van een archeologisch erfgoed. Om de aanwezigheid hiervan vast te stellen is verder onderzoek noodzakelijk. Gezien de lage verwachting voor de aanwezigheid van steentijdsites is een archeologisch booronderzoek niet noodzakelijk. Om de aanwezigheid van

sporen vanaf het neolithicum vast te kunnen stellen, dient een prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven en proefputten uitgevoerd te worden.

Dit laatste dient uitgevoerd te worden volgens de bepalingen in de Code Goede Praktijk. Concreet betekent dit dat er een minimale dekking van 12,5% moet bereikt worden door middel van sleuven en kijkvensters.

De vraagstelling voor het vervolgonderzoek is gericht op het waarderen van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Bij de prospectie dienen eventueel aanwezige archeologische sporen opgespoord en geëvalueerd te worden. Op basis hiervan dienen zones aangeduid te worden die al dan niet in aanmerking komen voor een vlakdekkend onderzoek.

5. BIBLIOGRAFIE

5.1. GERAADPLEEGDE LITERATUUR

JACOBS P., POLFLIET T., DE CEUKELAIRE M. ET.AL. 2010: *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest: kaartblad (15) Antwerpen, Gent.*

VAN HOVE R. 1997: De "Klassieke" bolle akkers van het Waasland in archeologisch perspectief. In: *Berichten van de Archeologische Dienst Waasland, nr. 3, Sint-Niklaas, pp. 283-328.*

VAN RANST E. & SYS C. 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Gent.*

Van Vaerenbergh J. 2009: Nieuwkerken – Beernaert (Heihoek), in: *Jaarverslag Archeologische Dienst Waasland 2008. Resultaatsverbintenis tussen de projectvereniging ADW en het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed, p.28, Sint-Niklaas.*

5.2. CARTOGRAFISCHE EN ICONOGRAFISCHE BRONNEN

DOV 2017: *Bodemkaart 2.0.*

GDI-VLAANDEREN 2002: *Vectoriële versie van de Tertiaire geologische kaart [shapefile], MVG-EWBL-ANRE (GIS-Vlaanderen).*

GDI-VLAANDEREN 2015: *DHMV-II, DTM raster 1 m.*

GDI-VLAANDEREN 2017 *Centrale Archeologische Inventaris*

.GDI-VLAANDEREN 2018a: *GRB Administratieve percelen.*

GDI-VLAANDEREN 2018b: *Vlaamse Hydrografische Atlas*

6. BIJLAGEN

- Lijst van plannen, kaarten en plattegronden
- Privacy-fiche
- Programma van maatregelen

Nummer + onderwerp	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum opmaak
Kaart 1. Overzicht van de verstoorde zones binnen het projectgebied.	1:2500	Digitaal	7/06/2018
Kaart 2. Situering op het kadaster (GDI-Vlaanderen 2018a).	1:5000	Digitaal	29/03/2018
Kaart 3. Situering op de bodembedekkingkaart (AGIV WMS).	1:5000	Digitaal	29/03/2018
Kaart 4. Situering op de topografische kaart, het DHM en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2015, 2018b).	1:10000	Digitaal	7/06/2018
Kaart 5. Situering op de geologische kaart van het Tertiair (GDI-Vlaanderen 2002).	1:25000	Digitaal	29/03/2018
Kaart 6. Situering op de profieltypekaart van het Quartair (AGIV WMS).	1:10000	Digitaal	29/03/2018
Kaart 7. Situering op de bodemkaart (DOV, 2017).	1:5000	Digitaal	7/06/2018
Kaart 8. Situering op de potentiële bodemerosiekaart (AGIV WMS).	1:5000	Digitaal	29/03/2018
Kaart 9. Situering op de Ferrariskaart (AGIV WMS).	1:10000	Analoog	29/03/2018
Kaart 10. Situering op de Atlas der Buurtwegen (AGIV WMS).	1:5000	Analoog	29/03/2018
Kaart 11. Situering op de kadasterkaart van Popp (AGIV WMS).	1:5000	Analoog	29/03/2018
Kaart 12. Situering op een luchtfoto uit de periode 1947-1954 (NGI – ArcGIS online).	1:5000	Analoog	29/03/2018
Kaart 13. Situering op een luchtfoto uit 1971 (AGIV WMS).	1:5000	Analoog	29/03/2018
Kaart 14. Situering op luchtfoto uit 1988 (AGIV WMS).	1:5000	Analoog	29/03/2018
Kaart 15. Situering op een luchtfoto uit 2017 (AGIV WMS).	1:5000	Digitaal	29/03/2018
Kaart 16. Situering op de CAI (GDI-Vlaanderen 2017).	1:20000	Digitaal	29/03/2018
Kaart 17. Overzicht van de impact van de werken.	1:2500	Digitaal	7/06/2018
Kaart 18. Advies.	1:2500	Digitaal	7/06/2018
Plan 1. Ontwerp van de nieuwe toestand (IRTAS).	1:1200	Digitaal	29/03/2018
Plan 2. Bestaande toestand en planning van de leidingen voor openbaar nut (IRTAS).	1:1200	Digitaal	29/03/2018
Plan 3. Ontwerpplan van de riolering (IRTAS).	1:1200	Digitaal	29/03/2018
Plan 4. Ontwerpplan van de wegnis (IRTAS).	1:1200	Digitaal	29/03/2018